Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

· NOWI DNI ·

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК IV БЕРЕЗЕНЬ — 1953 — MARCH Ч. 38

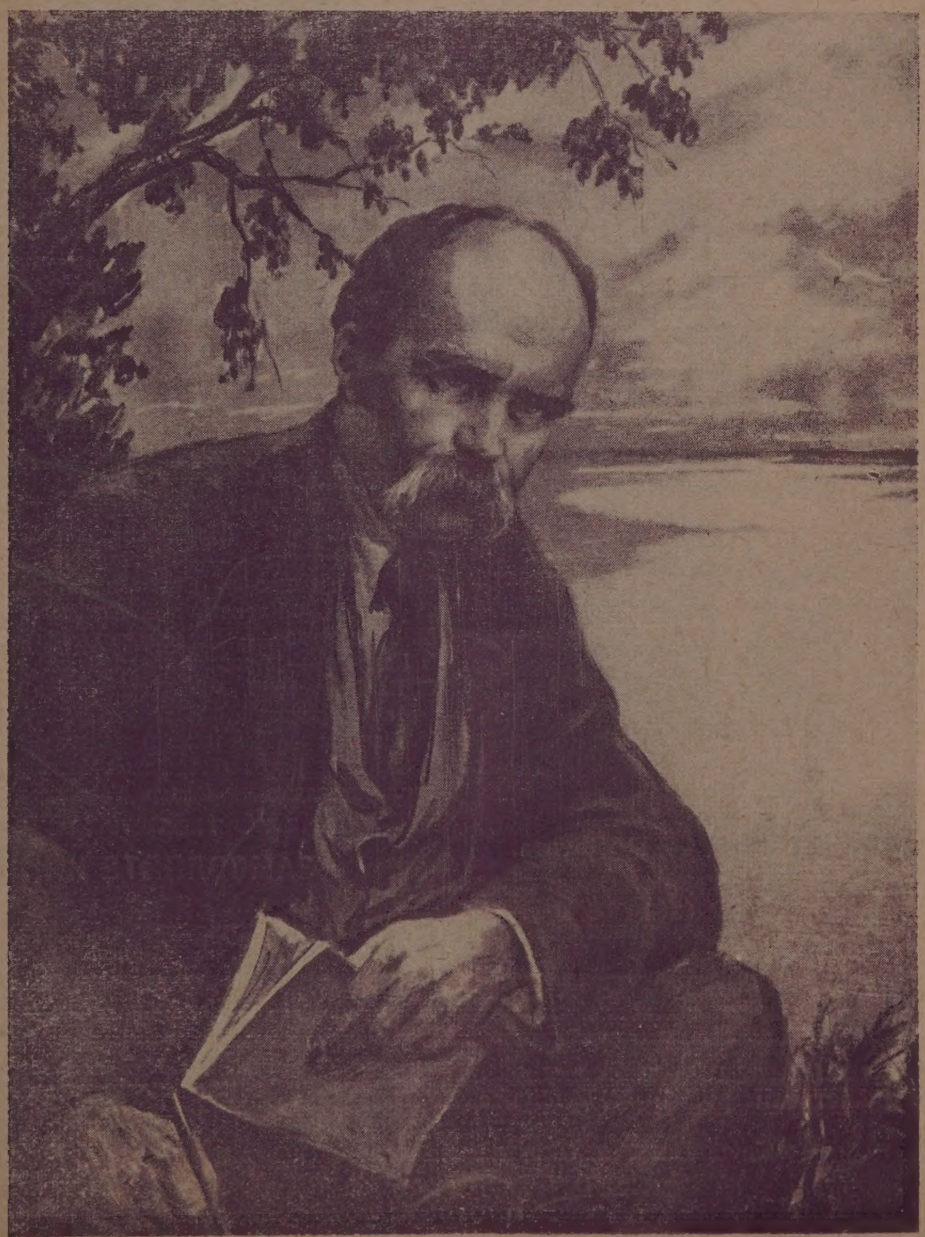

В. Слищенко. "ОЖИВУТЬ СТЕПИ, ОЗЕРА..."

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

І. Лобода, Винніпег, Ман.	1
А. Максимлюк, Торонто,	1
Пані Т. Денис, Сан Франциско, США	4
Ю. Кошельник, Детройт, США	1
о. Ю. Туржанський, Джильберт, Плейн, Ман.	1
О. Скоп, Кітченер, Онт.	1
І. Сямро, Сант Кетеринс, Онт.	1
Пані Оля Кулиняк, Честер, Па. США	5
М. Дербуш, Міннеаполіс, США	1
І. Шумук, Альберни, Б. Колумбія	1
В. Неліпа, Торонто	1

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖЕРТВУВАЛИ:

Пані Н. Вітковицька, Винніпег	2.00
Пані М. Лобода, Винніпег	1.00
Д. Кіджак, Винніпег	0.50
С. Ковбель, Торонто	3.00
В. Жураківський, Торонто	1.00
А. Бойчук, Торонто	2.00
К. Мілонадіс, Форт Брег, Півн. Кароліна, США	7.00
Ол. Ковальський, Торонто	1.00
І. Шумук, Альберні, Бр. Колюмбія	2.60

Щиро дякуємо всім тим, що помагають розбудовувати журнал. Просимо наших читачів не припиняти кампанії за набуття нових передплатників. Хоч яка ця справа не важка, а часом і неприємна, але робити її треба. Ми перебуваємо в розсіянні і ще багато наших людей, які навіть не чули про „Нові Дні". То чому б нам не показати їм цього журналу? Нам часто пишуть: „Чув, що є такий журнал, але не бачив його. Тепер побачив і передплачую". Поширити журнал — значить поширити нашу культуру. **Редакція**

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $ 3.00, піврічна: $ 1.75.

США — річна: $3.50 американських, піврічна: $2.00 американських

ЗМІНА АДРЕСИ: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI
Box 452, Term. " A "
Toronto. Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії: Mr. T. Seliger,
10 Pool Str.
Bolton, Lancs., England.
Передплата в Англії: річна — 1½ фунта.

В Аргентині: "Peremoha"
25 de Mayo 479 (26)
Buenos Aires,
Argentina.
Передплата в Аргентині: річна — 25 пезів, піврічна — 15 пезів.

В Австралії: MRS. OLGA ODLYHA
CY. P.O. Box. 1814 N., Adelaide, S. Australia.
Передплата в Австралії: річна — 1½ фунта.

Хвороба не дає мені можливості індивідуально звернутися до всіх моїх приятелів, знайомих та установ, що виявили ту чи іншу увагу до мене з нагоди свят та з інших причин.

Тому прошу цим шляхом прийняти мою щиру й сердечну подяку за увагу до моєї особи і прийняти мої новорічні побажання.

З щирим привітом

Проф. д-р Борис Іваницький.

Детройт США, 1 лютого 1953 року.

Звернення до земляків, знайомих і родичів родини НЕДУЖИХ.

У кінці 1942 року, в Харкові загинула вся родина Недужих, що складалася з Тодося Дорошовича Недужого, його дружини Марії Матвіївни, їх доньки Оксани й матері Ольги Іларіоновної.

Приятелі й земляки Недужих мають намір вшанувати пам'ять цієї родини, як патріотів і громадських діячів, що навіть життя своє віддали за українську справу, але серед ініціяторів немає осіб, що знали б окремих членів родини Недужих за молодих років, часів визвольних змагань і взагалі за період, коли у них формувалася національна свідомість. Ми звертаємося до всіх, хто б погодився допомогти нам зібрати потрібні біо-бібліографічні дані. Ми маємо намір написати з початку нарис, а пізніше пам'ятну книжку про життя й діяльність цієї визначної родини.

Просимо або зголосити свої адреси, або безпосередньо надсилати спогади на адреси нижче підписаних.

За ініціятивну групу:

Mr. Ivan Rozhin
1460 W. Philadelphia
Detroit 6, Mich. USA.

Mrs. O. Kostiuk
315 Emerson Ave. North.
Minneapolis, Minn. USA.

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Т. Шевченко — Оживуть степи, озера	1
А. Малишко — Україна моя	2
Ю. Яновський — Наречена	2
І. Багряний — "Ой, у полі жито копитами збито"	3
А. Любченко — Щоденник	6
О. Веретенченко — Чайка	8
Інж. К. Туркало — Сорок п'ять	9
Ф. Одрач — Клопоти пані Анкіци	12
М. Дмитренко — Ще раз про Кобку Лохвицького	15
І. Кочерга — Ярослав Мудрий	18
Є. В. Бачинський — Мої зустрічі та силуети українських малярів і різьбарів на чужині	21
М. Павлюк — Нелюдський визиск підданих СРСР	23
П. Заярський — Як більшовики фальшують Шевченка	24
Кат. Антонович — Василь Григорович Кричевський	26

З листів до редакції. Бібліографія.

ЗАМОВЛЯЙТЕ КНИЖКИ

П. Волиняк, Лани, читанка для 4-ої кляси	1.00
Діма, Росяні зорі, поезії	0.40
В. Русальський — Після облоги міста	0.40
М. Цуканова — Шовкова рукавичка	0.25
В. Чапленко — У нетрях Копет-Дагу	0.50
М. Івченко — Напоєні дні	0.30
Т. Осьмачка — Плян до двору	1.50
А. Кащенко — Під Корсунем	0.60
П. Карпенко-Криниця — Підняті вітрила	0.40

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.
Address: Nowi Dni, Box 452, Term "A", Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. Printed by: The Basilian Press.

Т. Шевченко. Автопортрет 1945.

Тарас Шевченко

ОЖИВУТЬ СТЕПИ, ОЗЕРА...

(Уривок з "Ісаія. Глава 35")

Оживуть степи, озера,
І не верстовії,
А вольнії, широкії
Скрізь шляхи святії
Простеляться: і не найдуть
Шляхів тих владики,
А раби тими шляхами,
Без ґвалту і крику,
Позіходяться докупи,
Раді та веселі.
І пустиню опанують
Веселії села.

А. МАЛИШКО

УКРАЇНА МОЯ

Батьківщино моя, бачу тебе в майбутньому. Жайворонки дзвенять у синьому небі, пшениця колосом шумить на полях від Полісся до Приазов'я. Дніпро розлився так, що й не видно, де його береги, ширший за Дунай і глибший за Чорне море. А в містах і селищах людина любить людину, пошана і честь живуть в сім'ї, без лицемірств і зради, без кровопролиття, нужди і наруг, без насильства і розстрілів виростають твої діти.

Стоїш ти, як веселка після дощу, висока та барвиста, як дівчина стрункa і привітна в яблуневому саду, чи, може, як мати, що чекає на своїх синів.

Я схиляю голову перед тобою, бо бачу невимовну красу твою, чую мелодії невідомих пісень, яких ми не знали але хотіли створити, чую казки твої, про які ми тільки мріяли в криваві і жорстокі дні.

Може, тепер ми некрасиві, суворі, схудлі від тяжких боїв, але, повір, достойні тебе.

Торкнись нашого серця — і ти відчуєш, яка ніжність живе в глибині, які мрії ми носимо про тебе, тільки сказати їх не можемо, бо не той час. Людей наших вішають і розстрілюють, тому і любов мовчить. Людей наших палять на пожарищах, тому і серця наші зробилися мов кремінь.

Ми не можемо дихати, любити, радуватися, дивитися на сонце, доки звірячі лапи рватимуть тіло твоє, Україно.

Ми будемо боротися за тебе так, щоб сивий Дніпро клекотів од гніву, щоб Чернеча гора стогнала од гніву на ворога, і нехай наші серця перетліють на попіл, коли ми цього не зробимо.

Звірі бенкетують і знущаються з людей в розвалених містах і спалених селах. Жалюгідні дурники! Вони не розуміють того, що синів твоїх не можна перестріляти, перевішати, перенищити, бо куль не вистачить ні в яких автоматах, бо немає таких арсеналів із зброєю, нема такого вогню в світі, щоб спалив і знищив твій народ... Україно!

В мені душа твоя жива,
Вогнем горять твої слова.
Хіба ти можеш в тьмі сторіч
Згубити день, упасти в ніч?
Я бачу твій спокійний зір,
У яворах зелений двір,

І шир небес і даль доріг
І те, що в пам'яті зберіг.
Юнацьких днів ярке число
Барвінком — цвітом поросло.

На сивих ріках весняних,
Я часто згадую про них;
Ячать призивно лебеді,
Звучать пориви молоді
Труда, кохання, доброти,
Якими так пишалась ти.
Дідів старих старі пісні,
Нові мотиви голосні,
Розмову любу віч-на-віч,
В роботі день, в спочинку ніч,
Донбаських трударів сім'ю,
Гарячу молодість мою,
Якій шукав я переправ
У небі сонця, в полі трав —
Я все пригадую. Ні, ні,
Ти не поникнеш у вогні,
Де голод, мор, зими пурга,
Моя Вкраїно дорога!

Я чую мертвий хрип коня,
Над полем сиве вороння
Десь на пораненім плечі
Клює поживу уночі.

Мій батьку, друже, побратим,
Поглянь: за обрієм крутим,
Мов за гетьманщини колись,
Дороги смерті простяглись,
І мерзнуть діти на шляху,
І рише вовк у ніч глуху,
І до майбутніх поколінь
Сяга пожарищ віща тінь.

Я в серці, друзі, пронесу
Гармат важких трашну ясу,
Очей побитих мертвоту,
Ночей осінніх темноту,
І ніжність в мислі молодій
Моїх дерзань, моїх надій.
Коли б зібрать безвинних плач
І горе висурмив сурмач,
Коли б ту повінь сліз гірку
Ізлить в одну сумну ріку,
То світ, який до болю звик,
Від плачу б тяжкого поник,
Луги, у золоті беріз,
Зів'яли б на віки од сліз.

Які нам снилися жнива?
Який нас вітер обвівав?
Дивіться: кров і наша мста
Густим посівом вироста,
Про весну мріє ясенок,
І підроста в сім'ї синок,
І ти, скривавлена в бою,
Плекаєш ненависть свою.
Веде в ліси синовній слід,
Полки ідуть, палає схід
І виглядають матері
У кожній хаті, у дворі.

Усім, сконалим на мечі,
Усім, постріляним вночі,
Братам, повішеним в краю,
Свою печаль я віддаю.
На частки серце поділю,
Щоб рівно гніву і жалю
Припало кожному із нас
На добрий день, на інший час.
На крицю — криця, — день
в крові, —
А смерть за смерть, — і ми, живі,
На рідним полі, на лану
Зорем плугами цілину.
Вставай, підпалена вогнем,
Вставай, ясніша з кожним днем,
Що мусить жить — не знемага,
О земле рідна, дорога!..

Юрій Яновський

НАРЕЧЕНА

Прекрасні полтавські степи! Рівна, невблаганна спека ллється з неба, — на південь і на південь путь. Хазяйки білять хати, прикрашають причілки різною глиною — то ніжним оранжем, то корично-червоною, то сірою, то чорною, — на південь і на південь путь. І ось — бовваніє далеко попереду темна смуга, — то ліси на горах по той бік Дніпра. Приємний пах і ледве чутна прохолода великої ріки домішуються до духу в'ялої отави. Блищить нитка далекого Дніпра, ще ближче, ще, ще — ось і він, Дніпро, великий і древній, народна українська ріка!

Село Келеберда стоїть на лівому березі Дніпра. На вулицях — пісок, зелень, тиша. В Келеберді живе баба Одарка, ми їдемо її провідати. Вулиця повертає до берега, світить латаною стріхою бабина хата. Баба Одарка сидить, поклавши руки на коліна. Вага літ вигнула горбом її спину, здушила докупи кошаве тіло, зробила його цілковито дитячим. Століття дмухнуло на неї і обпалило, потемнило обличчя. З-під важких повік дивляться мудрим поглядом древньої птиці — бабині очі. Дитяче тіло — і несподівані — великі вузлуваті руки та босі ноги.

"Зосталося з баби не більше снасти, як на малу дитину" — лунає лагідний, тихий бабин голос, — "зовсім ід землі баба похилилась, вже не розігнеться, — і ні в світі, і в віки вічні."

Ми посідали в бабиній хаті. П'ять імператорів всеросійських пережило її древнє тіло.

"Сама я, дитино моя", — каже баба. Повіки налягають на її очі, до землі хилиться її зір. — "Дев'ятьох дітей поховала, онуки в землю полягли, правнуки не задержалися, а ти, бабо, доживай віку без роду й природу. Ти, сину, кріпацтва, мабуть, не застав?"

"Не застав, бабо. Дід мій кріпачив".

"То ти й не знаєш, яке зілля подобає хлопцеві в купіль класти, а яке дівчині?"

"Ба ні, на цьому не битий."

"Ще як я заміж ішла, то мені мама наказувала. А за хатою повно того добра росло. Любисток отак на причілку. А холодна м'ята під вишнею. Материнка край левади. Чого це у вас на весіллях пісно? День танцюють, а на ранок забувають. Це й Богу гнівно. Народу щоб було, як мгли. От ногами підкидають. Дітей за ворітьми, мов квіток на грядці. Одна діжа зійшла, саджають, другу замішують, третю розчиняють... Свята Покрівонько, покрий голівоньку, землю — в'ялим листочком, голову — червоним платочком... А далі як співається?"

"Землю — в'ялою квіткою, голову білою наміткою"?

"Бач, який ти потайний! У нас було тиждень весілля гуляли. Оконом на панщину не жене, а ми гуляємо. Кріпаки, козаки, всі. Воля давно вже вийшла, а пани її в залізну скриню поховали. Наша дівка покоївкою була — знайшла на горищі й народові сказала. А тоді й випустили волю. Тільки вийшла та воля без землі". Баба замовкає, поринувши в минуле. І час, страшний косар, ледве чутно по-

віває над її старечою головою, над її чорним очіпком.

"Сіль стала дорога. Тільки ж і сілька, — трохи посолиш — і вже солоне. Оце ходила до пристані — вітер такий — ні робить, нічого, — кужелить та й годі... Мій батько розповідав, як цариця Катерина нашим Дніпром пливла. Отак собі пливе та й пливе. А котре село лучиться над Дніпром, то все своїм генералам дарувала. Покаже пучкою, хустиною війне — і пропало. Покіль допливла з Києва до Кремінчука — роздарувала все, стомилася й пішла спати. Проспала Келеберду. Вийшла на сонце — аж уже по Келеберді, тільки хрести на церквах мріють. Генерал тоді — навколюшки. Катерина й слухати не схотіла: "Дивись, який хитрий — шість церков на березі — не дам Келеберди!"

Ми мовчимо. Як солодко слухати бабину мову. Яке багатство інтонацій. З уст неписьменної жінки ллється чудодійний скарб, жива мова предків. Ось так говорили вони, слова відомі, і зміст їх той самий. Та — вимовляють живі уста, народне слово грає, як веселка, — сердечна, красива українська мова!

"Саме обмолотини попили, — говорить баба Одарка, — сидить мати край віконця, прядочка у їх грає, веретенце шумить. Коли це — щось у хату. Прибився парубок хто зна й звідки. Ой, чи з поля, чи з лугу, та не вдавай серденька в тугу. Було мені либонь сімнадцять. Колупаю припічок, на парубка не гляну. А він же красивий! Сів край столу, добридень оддав. Шабатурку одкрив да й малює. Я й заніміла. Як у церкві стою. Наче янголи мені співають, боюсь поворухнутися. Мама прядуть, а парубок малює. Не знаю, скільки й вистояла."

Довга, глибока мовчанка. Десь поза хатою квокче курка, — страшно, щоб вона не перебила бабі думок. Далекий гудок пароплава. Баба Одарка не чує нічого. Ми сидимо, як неживі.

"А тоді віддав мені той образок, що малював, — і пішов. Та й по цей день. І хто він — не знаю. Тільки очі його дивляться на мене, як і дивились. Дивляться, не гаснуть."

Баба Одарка підняла віко на скрині і витягла згорнутий жовтий аркуш паперу. Італійським олівцем там було намальовано дівчину безмірної краси. Вона стояла серед хати в буденній одежі, і всі красуні світу могли їй вклонитися. В очі всіх прийдешніх поколінь дивилася юна Одарка. Під малюнком підпис: "Т. Шевченко". Нижче стояло — "Наречена".

І. БАГРЯНИЙ

„Ой, у полі жито копитами збито..."

(Уривок з повісти "ОГНЕННЕ КОЛО" про трагедію під Бродами*)

Щастя покинуло їх остаточно.

Проломити перстень їхній групі не вдалося і здесяткованій довелося відступити. А тут ще налетіли німецькі літаки, "свої", й розбомбили їх жорстоко, ніби зумисне. Лишилась їх горстка, з їхнього відділу, і тепер вони вирішили спробувати щастя в іншому місці...

Навколо поле, жадного ліска ніде, жадного прикриття, з якого можна б було скористатися. Вони бігли — не бігли, пленталися — житами, пшеницями. Товариші вели Романа, що вибився з сил зовсім (поранений у плече). Роман просив уклінно залишити його, покинути й рятуватися самим, бо він уже "все одно пропащий" і "ніщо вже його не врятує".

Але товариші його не кидали. Особливо цупко тримав його при компанії Петро, бо й сам він душею тримався за цього свого синьоокого друга. Це ж, власне, єдина близька душа в нього на увесь світ, що ще лишилася з ним. Сам Петро мучився, може, більше всіх, був виснажений походом і боями, і власною раною до решти, але він мав надзвичайну силу волі й не здавався. Навіть в такій цілком безнадійній ситуації.

Вони намірялися обійти обсаджене значними ворожими силами місце недавнього вилому частин генерала Ліндермана між Княжим і Скварявою, де так не пощастило їхньому відділові, і спробувати пробитися на південь західніше Скваряви. Може ж їм удасться.

Вони квапилися...

І тут їх нагербали знову літаки. На цей раз це були радянські літаки — три легкі бомбардувальники й два "ястребки". Вони, видно, виконували пошукувальну службу за рештками розгромлених частин в оточенні для знищення їх, — ішли низом, швидким летом. Вони доганяли групу, помітивши її в житах. А група не помітила небезпеки завчасно, бо всі були надміру вимучені, до того ж над землею на обріях стояв усюди грохіт канонади, а по шляхах рев моторів... Хлопці помітили літаки лише тоді, як вони були вже близько.

"Прокляття!.." "Отак за нами полюють!.."

Це ж за ними полюють. О, прокляття, прокляття!.. Вибухи гістеричної, безнадійної люті, прокльони, відчай... У відповідь на це град куль з бортових кулеметів, набоїв з скорострільних гарматок рясно обсипав їх. А слідом за тим упав град бомб дрібного й середнього калібру...

Раптовий, швидкий ураган вогню промчався, як смерч.

Коли перегриміло, Петро, що був звалений шквалом повітря й звуковим ударом, та ударом хмари землі, схопився... "Все! Тепер все! О, Боже! Тепер уже все! Тепер уже кінець..." Він лишився один. Сам один!

---

*) Повість друкується в видавництві "Україна".

Побіг помежи димлячими вирвами.

"Один! Сам один!"

Всі загинули. Всі, що були з ним, загинули. Не лишилося нікого. А нікогісінько.

Потоpощені, пострільні, посічені гураганом череп'я, залізних уламків, його друзі (власне, рештки друзів) лежали розкидані помежи вирвами. Деякі щезли взагалі — а чи рознесені на пил, а чи присипані землею.

"Господи! А де ж Роман?!" — різонуло, як блискавкою.

Охоплений раптовим жахом (справжнім жахом уперше за весь час боїв у Брідському котлі), Петро кинувся шукати свого вірного товариша, свого найвірнішого супутника в усій цій трагедії, що почалася так давно... Свідка всіх своїх страждань і останню свою моральну підпору, останню соломинку, за яку тримався, щоб не пуститися берега й не впасти в божевілля, як то скінчили багато-багато їхніх друзів...

По довгих шалених розшуках, по довгих копирсаннях в кривавих рештках людей Петро нарешті знайшов Романа — він лежав під тілами своїх колег (тих, що вели його попід руки) і був ще живий. Йому перебито обидві ноги, але він був ще живий, лише непритомний, товариші ж були мертві.

Петро схопив Романа на оберемок і побіг, сам не здаючи собі справи, куди він біжить і чого. Побіг просто, нічого не бачучи перед собою. Очі йому застилав туман — туман жалю, туман болю. А може й туман сліз... Гарячих мужеських сліз, яких ніхто не бачить і не мусить бачити. А може й туман божевілля від вибуху відчаю...

Петро спіткався, плутався в житах і бур'янах і біг, біг, — ніс свого товариша, рятуючи його від смерти.

Ах, друже мій!.. Останній мій друже!..

На увесь світ вони лишилися удвох, але один з них скоро вже "наїсться землі". І тоді він лишиться зовсім сам. Один.

І ніхто не бачитиме, що станеться з ним.

— — — — —

Довго біг Петро. І ще біг би та й біг, до останку, доки не впав би, коли б Роман не опритомнів. Роман опритомнів і почав кричати... Тоді Петро схаменувся. Глянув на себе — рукави, штани й чоботи були в крові, що цебеніла з перебитих Романових ніг. Ті ноги теліпалися в штанинах безвольні, чіпляючись за кущі будяків та за юрби житнього колосся над обніжком, по якому Петро біг, від того Роман і кричав.

Схаменувшись, Петро поклав Романа на землю й сів біля нього, безпорадний, охоплений відчаєм, — але вже іншим відчаєм, таким що витверезвлює голову, приводить людину до пам'яти.

Що ж робити? Ах, що ж робити?! Ну що ж робити, коли товариш, останній і єдиний і найвірніший у цій безвихідній трагедії, такий от поломаний тепер і вмирає?! І нічим не можна врятувати, нічим не можна допомогти.

Роман затих, перестав кричати. Лежав мовчазний, безживний. Лежав нерухомо, лицем угору.

Коли Петро глянув у те лице — побачив, що Роман цілком притомний, очі Романові дивляться на нього спокійно, пильно й аж наче з усмішкою.

— Поклади мене зручніше, — промовив Роман чітко хоч і тихо. — Поклади головою на обніжок... Так... А сам... будь спокійний. Все добре.

Лице його було бліде-бліде від упливу крови, покрите скляним холодним потом, але погляд притомний, розумний.

— Відстебни мою флягу, там є вода, — звелів Роман все тим же тихим голосом.

Петро швидко одстебнув флягу, там дійсно було трохи води.

Ковтнувши з фляги, Роман перевів дух, заплющив очі й так лежав нерухомий. Нарешті зібрався з силами, розплющив очі (Петрові видно було, як він напружувався, розплющаючи очі, ніби так вже йому було тяжко підіймати повіки), розплющив і довго дивився на Петра, водив по ньому очима, зупинився на обличчі й чигав на щось, ніби намагався щось вичитати на тому обличчі, якусь відповідь на якесь своє болюче, ще не висловлене запитання.

Утомився від споглядання й знову закрив очі. Думав щось з мукою. Гірка посмішка зажевріла на безкровних устах, він поворушив ними й ледве чутно промовив:

— От... Ну, от... Знаєш, я думаю... колись люди в Україні... матимуть приказку — "загинув, як під Бродами!"

Павза.

— Цебто, замість отого... "як сірко в ярмарку".

Павза.

— Значить... ні за нюх табаки...

Коли Роман говорив, він помежи словами рипів зубами від болю й стогнав.

Петро бачив, що бідолаха говорить зовсім не те, що думає. Той його довгий і тоскний погляд, яким він перед тим дивився йому в обличчя, говорив про щось інше.

— Твоя правда, — сказав Роман, вичитавши в погляді свого друга недовіру. — Я мелю... зовсім не те... — і повернув зручніше голову, а повертаючи, страшно застогнав і ще дужче зблід. Заплющив очі. Піт по його чолі і по щоках стікав і капав з мочки вуха на сіру суху землю, роблячи її мокрою й чорною. Роман розплющив очі і впився ними, замлоєними мукою, в очі Петрові. А тоді промовив, перемагаючи й біль і жаский зміст своїх думок:

— Скажи... Скажи мені... Чи ти вірний мій друг? Чи такий, як і я тобі? Скажи...

— Так... Я вірний твій друг, Романе.

Роман облизав шерхлі, пересмаглі уста та:

—А тепер скажи... Чи ти... Чи ти виконаєш мою волю? Скажи!.. Ну, скажи, скажи!..

Петрові тьохнуло серце, він зрозумів, чого хоче від нього його приятель, що він говоритиме, про що він проситиме, благатиме, наказуватиме. Але як він на це відповість? Як він на це відповість, коли з усіх клітин його єства підіймається протест. Він цього не зможе! Він ніколи-ніколи цього не зможе! Ах, Боже!..

Петро дивився на патьоки поту на Романовому обличчі, на те, як той піт скапував з мочки вуха на землю, й метався душею, що ж йому сказати, ну, що ж йому сказати?! Нарешті зібрався з духом і промовив якнайбайдужнішим голосом:

— Гм... Залежить що.. Що?

Роман скривив уста болісно, прикусив губу з досадою, з жалем. Мовляв, "що ж ти питаєш,

що ж ти час гаєш, коли й так усе ясно, усе ж ясно!" Але вголос серйозно й спокійно, й терпеливо пояснив, ніби справді Петро нічого не розуміє:

— Ми той... Ми ще трохи поговоримо... А потім.. той... Потім ти виконаєш мою волю... Ти мене пристрелиш... І рятуйся сам. Чуєш?!

Петро мовчить.

— Я прошу тебе!..

Боже! Ну що ж Петрові сказати на це таке жалібне прохання, на прохання друга! Він сидів мовчки посірілий, стис щелепи, звів брови. Ніколи в житті він так не думав, так шалено, з такою мукою. І ніколи в житті він не мав такого безвихідного становища. Уста йому, так як і Романові, пересмагли, пошерхли, голос пропав, — він кілька разів пробував заговорити, але голосу не було. Нарешті відкашлянув і прохрипів:

— Е-е... Скажи ж і ти мені... Скажи, Романе, чи ти вірний мій друг? Га? Ну, скажи!

— Так, — тихо прошепотів Роман і заплющив очі, звів брови, вже знаючи до чого йде. — Так...

А Петро так само хрипко, як і перше:

— А тепер скажи... чи ти застрілив би мене?

Мовчанка. Роман лежав заплющивши очі й звівши брови та тяжко-претяжко дихаючи. Мовчав довго й нарешті зідхнув:

— Н...н...не знаю...

І з цього "не знаю" видно було, що він ніколи би не застрілив свого друга, навіть коли б це мав бути акт великого милосердя.

Петро зітхнув з полегшенням. Це до певної міри звільняло його від страшного, хоч і товариського, обов'язку. Дивився на патьоки поту на смертельно блідому, безкровному обличчі й згадував того юнака, з перебитим хребтом, що повз, а потім сходив потом, конаючи, та все благав про товариську кулю, як про милосердя; згадав свій відрух зробити товариську прислугу й тепер услухався в своє нутро — чигаючи на такий самий відрух. Але відрух такий не приходив і прийти не міг. Але як же ж бути?!

— "Не знаю", — зітхнув шепотом Роман у напівмаячінні, відповідаючи без сумніву на запитання, чи застрілив би він Петра, свого друга. — "Не знаю". Помовчав. Потім розкрив очі й прошепотів твердо:

— Я тебе не застрілив би, бо... Бо життя мені не поставило такого іспиту... Чуєш? не поставило... Бо ти здоровий. А мене... **А мене ти пристрелиш!..** Мусиш! Мусиш!.. — розхвилювався та й забився в нападі пекельного, нестерпного болю. Він стратив свідомість і так страшно рипів зубами, що Петра вкрив холодний піт від душевної муки й від внутрішньої боротьби: боротьби між співчуттям, раптовою готовістю піднести автомат і вчинити акт милосердя, та між жахом взяти на свою совість життя товариша, а головне — втратити його навік зі своєї вини, а тим часом — ануж вдасться його вирятувати! Може ж!..

Хоч видно було, що його товариш конає.

Петро думав, що це вже остання хвилина й що його товариш відходить, що милосердя до нього прийшло само собою. Він нахилився, вдивляючись в передсмертні корчі на обличчі друга... Але милосердя не приходило. Роман знову прийшов до пам'яти і вхопив здоровою рукою за Петрову руку й проговорив швидко, швидко крізь спазму в горлі:

— Ах, Боже! Як це все страшно!..

Помовчав, перемагаючи біль. А потім повів помутнілим поглядом навколо й прошепотів помалу, розтягуючи слова:

— Так ти... кажеш... снилось тобі... що ти рідну землю їв?

Петро мовчить.

— Ах, Боже, Боже! Як це все страшно!..

Помовчав, переводячи дух. А далі:

— Але це ще не все... Не все... Чуєш? Це ще не все... — і стиснув руку панічно: — Ще ж нас наші нащадки й прокленуть... (павза) — Де нащадки! Нас прокленуть наші сучасники!.. (павза) — Нас прокленуть ті, що нас посилали... Бо ми... Бо ми не здобули їм ані собі волі... (павза, маяття) — Так... Прокленуть... І відмежуються від нас... І скажуть... будуть кричати: Розпни, розпни їх!.. І мертвих розпни!! (павза) — І власний, рідний кат розпне, а власний наш, хитрий збіса Пилат умиє руки... Отой хитрий наш Пилат... Умиє... Від нас, від тисячів нас і від матерів, що породили нас...

(Павза. Зітхання крізь клекіт у грудях)

Але нічого. Ми умрем і Бог нас спитає, хто винен за цю неповинну кров... І ми скажемо, що ми самі винні... Ми — "хлопці"... Ми — романтики... І Богові збрешемо, захищаючи тих усіх наших... Бо ми солдати... Ми хотіли добра... Та... ми солдати... — останнє прошепотів ледве чутно і, закінчивши, зітхнув так само ледве чутно: — Е-ех-х...

І замовк. Лежав нерухомо. Стиснув міцно Петрову руку й мовчав. Важко дихав. Він мав високу гарячку і його кидало то в жар, то в холод. Час од часу цокотів зубами й говорив щось незрозуміле. А далі затих і лежав спокійно, постогнуючи. Лежав так довго. Він дивився кудись в одну точку. Нарешті повернув голову й показав Петрові очима кудись у бур'ян, посміхнувся блідо:

— Ось... Я ж казав... Чорт тобі посилає панцерфавста! Візьми!..

Дійсно, під обніжком, в густому бур'яні лежав панцерфавст, справний, наряджений. Але Петрові було не до панцерфавста, хоч серце йому неприємно стиснулося. Він не був містиком, але з тим проклятим панцерфавстом справді було таки щось від містики. Одвернувся. Гарячково перебирав у голові, як би ж і чим би ж допомогти Романові. Аніякої лікарської допомоги бути не може. Аніяких ліків у нього самого. Та й що ж тут ліки й які ліки тут допоможуть, хіба ціянкалій (посміхнувся гірко). Ще б могли врятувати хірурги, якби вони були або якби ворог був милосердний до скалічених, та й то якби хопилися зразу. А так... Ворог — то є немилосердний ворог, та й ніхто в нього не стане просити ані пощади, ані милости. Що ж до ліків — то пізно. Тепер пізно.

А Роман все більше мучився. Все тяжче йому було. Він уже не говорив, як перше, він тільки стогнав, качав головою по обніжку, що вкрився болотом під тією головою, бо буйний піт розмочив землю, перекладав голову з лівої щоки на праву, з правої на ліву... Уста йому покрилися

кривавою піною, — він покусав собі всі губи, стримуючи стогін, стримуючи шалений крик, що видирався з грудей... Він не просив Петра словами, бо був уже не здібний говорити, він тільки просив його поглядом, молив його, благав... І Петро мучився не менше за Романа, він кілька разів уже брався за автомат, але опускав руку в безсиллі... Не може! Він не може цього!..

Дивно — він же солдат і убивав людей, і мабуть сотнями зі своєї батареї, а тут — не може...

Роман зрозумів товариша без слів і вже не просив навіть поглядом. Він заплющив очі й звивався в муках. Але не вмирав. І видно було, що він так просто і так скоро не вмре, що муки ті його будуть довгі, ой які довгі, й пекельні.

Так, то впадаючи в безпам'ятство, то зринаючи з нього, Роман довго маявся. Нарешті роздер здоровою рукою сорочку на грудях і видихнув у синє небо немов би всю муку й всю свою душу:

— Не можу!!. Я вже не можу!..

А тоді, перемагаючи корчі, змобілізувавши всі рештки ще не погаслої волі, попросив:

— Пістоля!..

Петро подав автомат, але, подаючи, перевірив — в автоматі жадного патрона. Тоді Петро кинув автомат в жито й вийняв з кабура тремтячою рукою свого пістоля... Прикусивши губу, вклав його в Романову гарячу руку... А сам відвернувся.

— Ні, — промовив Роман спокійно і в той же час жалібно: — Дивись на мене... Я хочу тебе бачити... Дивись на мене...

Петро обернувся.

— Так... Перекажеш матері... як зустрінеш... що я живий-здоровий... Колись вернуся... І поцілуєш...

І замовк, задихаючись. Спробував посміхнутися ясною, щирою посмішкою, підбадьорливою. Тією давньою, оптимістичною. Не вийшло.

І, знаючи, що це в нього не вийшло, Роман раптом узяв у зуби люфу пістоля й вистрілив... Ніби зпересердя...

Риси обличчя затрепетали, затрепетали... По них поповзла глибока тінь. Склепила їх. Зупинила трепет. Зробила обличчя сірим і мовчазним, як земля.

Все.

Засклілі очі наставилися в синє небо.

А. ЛЮБЧЕНКО

ЩОДЕННИК

Лист від Єндика, співчуття, що Лесик захворів (Малий другий тиждень сильно кашляє) і повідомлення, що на такий випадок надсилає 500 злотих. Увага й сердечність хвали гідні, але мене вони ставлять в ніяковість. Поверну ці гроші при першій же зустрічі.

1-го був у Львові. Пилюка, задуха, шум, втома. Одержав черговий гонорар за "Вертеп", коректи ще не зробив, хоч і сподівався. У в-ві застав листа від редактора "Дозвілля" С. Довгаля — запрошення співробітничати й повідомлення, що висилають 50 р. марок за "Останню ніч". У колах громадських страшенна розгубленість і депресія. Вечеря в Літ. клюбі, де присусідився Г. С., тип неприємний, підозрілий. Характерно для галицької вдачі: П. Карманький, перебуваючи в червні в Моршині, висловлювався якось у розмові дуже негативно про цього С., навіть застерегав мене. Тепер С. розповідає мені, що Карманський жалівся на мене, ніби я не хотів з ним у Моршині товаришувати (я справді уникав його), гримав на нього грубо за Б.) і це правда... От і галицька принциповість, щирість, чесність. А Карманський до того ж людина літня, просто стара. Так, стара...

...Чудаки, дрібненькі люди. Вони звикли задовольнятися малим і не уявляють собі, що то є розмах. От побачу тутешніх дрібнокаліберних чоловіків, якихось стиснутих, сухуватих, плитких, стереотипних із готовенькими нормами для всієї поведінки, — і розумію тутешнє жіноцтво, яке так пожадливо тягнеться до нашої мужньої, щиросердої але й суворої, ніжної але й твердої, винахідливої, беручкої, натискливої наддніпрянщини. Коли б нарешті стався "обмін речовин" між нашим Сходом і Заходом! Скільки це дало б позитивних наслідків!

Вчора радіо й преса повідомили про загибель голови т. зв. польського уряду, ген. Сікорського і найбільших його помічників числом 6. Повітряна катастрофа, з якої неушкодженими вийшли тільки самі англійські літуни. Знаменний випадок! Ясно, що в Англії під цю пору більшовики ще мають тверду руку.

11. VII (1943)

Вчора приїздила М. М. Л. Привезла музику "Енеїди". Зранку продемонструвала — цікаво. Через всю ніч іскристим промінем звучить національний мотив. Вся річ весела, в сонці, дарма, що місцями є драматичні моменти. Гірше з текстом, сюжет міг би бути, і мусів би бути, значно пружніший. Оце й є "заковика", з якою мені треба якось упоратись.

Тут тепер відпочиває генерал-хорунжий Української Чорноморської фльоти Савченко-Більський, людина культурна, скромна, симпатична. Багато розповідає про події 1918-20 рр. на Чорному морі.

На сході між Орлом і Білгородом німці випередили більшовиків, які готувались до великого наступу. Йдуть вуличні бої з перевагою на німецькому боці. Але, здається, це примусовий для німців наступ — більшовики хоч-не-хоч втягли їх в акцію.

Кажуть, що підчас торішніх боїв у Севастополі чималу ролю відограла у знищенні більшовиків у Херсонесі українська національна дивізія, що була сформована в Маріюполі. Після того, занепокоївшись через таку боєздатність і одностайність дивізії, німці її розкидали окремими батальйонами по всьому фронті, а успіхи боїв тих приписали румунам, ніде ні разу про дивізію не згадавши. Сік!

Тим часом ось учора в часописі повідомлення, що Японія вже створила індійську національну армію на чолі із Субгас Хандра Бозе, і японський прем'єр Тойо приймав цими днями в Сингапурі парад частин цієї армії. Сік!

Сьогодні знову дощ, холод. як і вчора. Лесь кашляє вже третій тиждень, возив його передучора до Стрия до лікаря — є підозра, що коклюш. Не можу покищо відати до табору.

14. 7. (1943 р.)

Була вчора група львівських акторів: Гірняк, Блавацький, інші. Хотіли виставити в літньому театрі "Ріку" Гальбе, але перед самим початком вистави пішов дощ — все розладналось. Та й квитків продано було дуже мало. Сьогодні поїхали на Калуш. Був з ними весь час. Зараз тут відпочиває Л. К.

(Старанно закреслено два слова. Ред.) Мій колега по полюванню в Києві. Чи доведеться ще раз пополювати? Ото вже випили б, не зважаючи на всякі улькуси!

Телеграма від д-ра С-ка, що можу їхати до Ямної.

Телеграмами бомбардує Т-ка., що Рута знову дуже хвора... І Руту жаль — справа її, бачу, безнадійна. Чим же я, я можу допомогти? І бачу водночас, що з галичанами треба поводитись дуже обережно геть в усіх випадках (особливо в побутово-родинних) — дріб'язковість людська таке ж лихо, як і глупота. Краще з розумним згубити, ніж з дурним знайти. Ах, Рутонько, ти єдина — інша.

17. 7. (1943)

Субота. Тривожний день. Почалось учора надвечір. Наші "маратонівці" почали збиратись купками, підозріло, напружено шептатися. Виявляється: німці одержали наказ негайно спакувати свої дитячі будинки (тут їхніх дітей щось коло 800) і бути готовими до від'їзду. Так само пакуються й дорослі німці. Вдень напрямком на Болехів пройшла військова німецька частина з гарматами (татари якісь чи калмики). До Моршина приїхав німецький військовий загін, виконує посилену патрульну службу. У Моршині на вулиці (центральній) біля пошти бачив розгублених цивільних німців і поляків. В чому ж річ? Сила силенна чуток і ні чорта певного: у Болехові минулої ночі заскочили невідомі й забрали двох лікарів-жидів, які ще там не були знищені. У Славську (за Гребеновим) цими днями вночі невідомі напали на табір заарештованих українських хлопців, де їх було понад 150 чол., і, вбивши німецьку сторожу та сторожів-поляків, повели звільнених хлопців із собою до лісу. У Корчині, де мав бути Лесик у таборі, об'явились партизани (які саме — невідомо), і тепер батьки спішно дітей відти забирають. У районі Збаражу, Скалата й Тернополя, як кажуть, скинуто більшовиками великий десант, який посувається на захід у гори. Одночасно, як кажуть, Тарас Бульба, уникаючи розгрому на Волині, пересувається на Гуцульщину. У всякому разі щось діється серйозне: одна пані з "Маратону" сьогодні вранці поїхала до Станиславова й від Калуша цей потяг вернув назад, бо далі міст спалений, руху нема. Потяги на Стрий — Львів їдуть з великими запізненнями. Потяги від Калуша йдуть з двома навантаженими платформами попереду паровоза, а паровоз— заднім ходом.

Добра може бути закусочка, якщо отак уночі жидівська бандочка нападе на наш "Маратон" — адже тут зібрано виключно українців.

Сьогодні вранці — довга нудна розмова з О-м, а потім довга розмова з С-ою, що спеціяльно для цього приїхав із Стрия. Він перейнятий ідеєю корпоративизму (синдикатів). Я висунув думку, що українська специфіка, коли говорити про державність, вимагає демократичних засад у масі (знизу) і суворої диктатури згори. Але де межа їхнього стикання. Як це поєднати практично — треба добре подумати.

Цілий день було сонячно, душно. По обіді ходив з Г-ю до топографічної вежі на узлісся — лежали годин зо дві на траві, обпалювались, цікаво, багато говорили. Вона змістовна дівчина, своєрідної вдачі. Наші жінки називають її гордою, а вона просто розумніша за них багатьох. Вона багато, напружено думає, дошукується й губиться в "проклятих питаннях". Добре, якщо... не аґент.

Було пекуче сонце, а зараз — 7½ годин вечора — злива з громом і блискавками. Ми якраз встигли прийти додому.

20. 7. (1943)

Вранці вчора якась пані перестріла мене перед "Беркутом", знайомиться, каже, що пам'ятає мене ще з Трускавця 40 року — тоді, між іншим, вона брала інгаляції разом із Рутою. Сама наддніпрянка, залишилась тут на початку війни. Та й каже:

— А Рута померла.

— Коли, де? — перепитую вражено, хоч уже вірю в цю подію, вже зразу відчув, що це справді так.

— А в суботу у "Львівських вістях" було оголошення.

Я пішов од неї, як дурний, хоч до такого випадку був уже загодя підготований. Ще раз — інтуїція мене не обдурила. І так чудно воно велося: ні разу не пощастило мені Руту бачити, залишиться в пам'яті такою, як була в Трускавці. Але коли уявив її собі синьою, спухлою, що вже розкладається, — взяв ней-

мовірний жаль аж до сліз. І раптом прокинулась злість, злість на смерть, на безглуздя, яким буває життя, на невблаганість долі. Коли б під цю хвилину був бій, я послав би свої полки з нещадним завзяттям і сам кинувся б у найгірше пекло, щоб битися, битися й бити.

Якраз Г... запропонувала йти до лісу. З очей бачу, що вона закохана. Але водночас є таке: цієї ночі вона вернула зі Львова, чогось раптово після першої зі мною прогулянки в суботу їздила туди на один день. Може, директиви брала? Може тепер там на узліссі, куди вона мене знову кличе (саме на те ж місце) є вже на мене більшовицька засідка? В ці дні дуже легко мене знищити, бо довкола кипить партизанщина. Вона — якась чудна, сама каже, що життям не дорожить, що почуває, ніби скінчить своє життя ґвалтовно, а живе вже три роки самітньо, покинувши на Волині батьків, які раніше були під царською Росією залізничними урядовцями в Здолбунові. Все якось чудно і досить підозріло. Тоді я вирішив, що конче піду з цією студенткою. А коли пішов, побачив, що побіч того місця селяни косять сіно. Отже — загроза менша.

Коли я помирав у Києві, Рута прислала листа, запевняючи, що я буду жити — тепер сама так несподівано померла і десь там уже гниє...

Увечері прийшла газета з повідомленням про смерть. Так. Не забуду тебе ніколи, моя синьоока!

Сьогодні послав матері Рутиній жалібну телеграму.

2 серпня, понеділок.

У суботу минув тиждень, як я захворів, ліг. Думав спочатку, що це грижа: почало дуже боліти ліве ядро. Лікар оглянув, сказав, що це просто запалення ядра (воно дуже спухло й болить) — лежати, окладати весь час компресами. Думалося спочатку, що доведеться пролежати днів 2-3, а ось уже минуло більше тижня. Правда, стало легше, температури вже третій день нема (а була 38^0), проте біль ще почувається... Стоять уже тиждень чудесні гарячі дні — справжнє літо! — а я мушу лежати. Одвідують мене знайомі й приятелі, переважно жінки, а я мушу всім брехати, що це, мовляв, язва трохи про себе нагадала. Смішне становище, аж злість бере. З чого воно почалось? — не знаю. (Тут пропускаємо пару десятків рядків інтимних нотаток. Ред.) ...Справді комедія. І в цьому видався мені справді "знак небесний". — Не дарма це, — подумав я, — значить мене сама доля від цього зближення оберігає. Коли б я був не захворів... А коли ось не повелося — значить не дарма (я вже свого "Дажбога" знаю добре!), значить треба цю дівчину тактовно але твердо одсторонити від себе. Так я й зробив...

Вчора приїздила Рутина мати. Стала на порозі стрункa, сива, в жалобі. Серце моє болісно стиснулось. Важко говорити. Вона зрозуміла це, сама повільно почала розповідати за Рутину хворобу, за смерть. Р. померла спокійно, хоч перед тим днів два дуже мучилась. Скінчилось унеї після трансфузії параліжем кишок. Була худенька, але й у труні зберегла свій ніжний вираз і вродливість. Поховали поруч з батьком на Личакові. Багато, каже, людей було. А ще таке розказує: коли Рута народилася, батько приїхав із Стокгольму й подарував дружині за Руту штуку гарної матерії. Так ця прекрасна матерія пролежала до останніх часів — все не зібрались п. Ростиславa пошити собі з неї убрання. Аж тепер, коли Рута була на Великдень удома, то й каже:

— Або ти, мамо, нарешті поший собі це убрання, або мені віддай.

Мати віддала і Рута пошила, взяла із собою до Відня. Тепер у ньому її поховали.

Мати держиться достойно, без міщанської тонкосльозости, хоч і скорботна. У неї вихопилась фраза: "За 8 тижнів Рутиної хвороби я так намучилась, що зовсім стуманіла, аж тепер починаю трохи опритомнювати." Розповідала, як Рута мене любила! В останні два дні кликали до Р. Панчишина, але він не приїхав — знав, мовляв, що смерть неминуча. Я сказав, що теж про це знав. Двічі в розмові набігали мені сльози — ледве стримався, але мати помітила, схилила, одвернула голову й замовкла. Ах, справді, яке безглуздя, що вона вже не існує. Який пекучий жаль, що її вже нема. Дивлюся на матір і не вірю, що синьоокої, сердечної, дорогої Рутоньки вже нама... і не буде ніколи.

Сьогодні одержав листи з Києва: мама гроші одержала, тітка ... в ... існує і з нею наладнано зв'язок, тітка... з усією родиною там же, в ... (Названо інше місто. Ред.). Лист від О. П. і від М. два листи — любить, нудьгує (неприкаянна й хороша людина), а К. пише, мене в розмові з нею досить погано змальовував. Я його майже не знаю, але пригадую собі, справив він на мене погане враження: конфідент або цих або тих.

Олекса ВЕРЕТЕНЧЕНКО

ЧАЙКА

Спалахнув серед ночі набій
Над морською затокою.
А вона порина... Що ж судилося їй
Під водою глибокою?

І куди попливла — не розкаже пітьма.
Як сновиди, місяцем пещені,
Купаються хвилі... А чайки нема.
Нуртують чутки в Одещині.

Приходили люди чужі і свої,
Голодні, обдерті, розхристані.
Хтось був у Криму. Хтось бачив її.
Та вона не вернулась до пристані.

І плачуть на березі діти дрібні,
— Сироти з матір'ю вбогою.
А чайка далеко лежить на дні
З усією залогою.

ІНЖ. К. ТУРКАЛО

СОРОК П'ЯТЬ

Спогади з судового процесу СВУ 9. 3. — 20. 4. 1930 року.

**
*

На цьому кінчається спис підсудних Київської групи. Далі йде так звана периферія. У винувальному висновку для неї відведено Розділ X під заголовком: "Діяльність "СВУ" на периферії". До периферійних належала решта підсудних, що їх поділено на такі групи: **Дніпропетрівська:** проф. Єфремов Петро, Білий Микола, і п. Білова Любов Євгенівна; **Полтавська:** Товкач Кость, проф. Щепотьев; **Миколаївська** (м. Миколаїв на Херсонщині): Близнюк Петро і Лагута Микола; **Чернігівська:** Карпович Йосип; **Вінницька:** Атамановський Валентин та **Одеська:** академік Слабченко Михайло, син його Слабченко Тарас і Панченко-Чаленко Кирило.

Отже далі йде перша периферійна група Дніпропетрівська:

34. **Єфремов Петро Олександрович,** 47 років, син священика, проф. Дніпропетрівського (Катеринославського) Інституту Народньої Освіти. Проф. Єфремов Петро, рідний брат академіка Єфремова Сергія, дуже скромна й тиха людина, заглибився був у свою науково-педагогічну працю в галузі історії літератури і мало віддавав часу громадсько-політичній роботі. Його організаційними заходами в Дніпропетровську постало було Наукове Товариство, як філія Академії Наук. 1927 року він ближче стає до громадсько-політичної праці і тоді й робота наукового товариства набирає виразнішого, яскравішого й специфічного характеру.

На суді допит проф. Єфремова тривав недовго і точився в межах його роботи в Науковому Товаристві. Спокійний і витриманий, він тихим голосом відповів на всі подані йому запитання і сів назад на своє місце. Впродовж цілого процесу він мало розмовляв і тримався якось осторонь.

Засуджено проф. П. Єфремова на 5 років суворого ув'язнення, яке він відбув в Ярославльській в'язниці. Що далі з ним сталося, куди його заслано і як уклалося його дальше життя, відомостей не було.

35. **Білий Микола Павлович,** 30 років, син царського чиновника, учитель.

Білий Микола був власне студент-медик, ентузіяст української національної справи, і його громадсько-політична діяльність відбувалася головним чином серед студентської молоді в м. Дніпропетрівську. Національна революція в Україні застала його ще дуже молодим і не цілком сформованим громадянином-українцем. Пізніше оточення, навіть у тяжких радянських умовах, виробило з нього ідейного борця за українську справу. Апологет дрібної буржуазії, він і українську державу уявляв собі як дрібно-буржуазну. Викладаючи в своїх свідченнях на попередньому слідстві настанови щодо його праці, як члена СВУ, він програму організації зводив до таких конкретних пунктів:

1. Утворення єдиної національної держави дрібно-буржуазного характеру.

2. Виборчий характер посад та виборча система управління.

3. Виборче народне представництво найвищого державного сойму.

4. Дрібно-буржуазний характер володіння землею з викупом її, куплею-продажею, тощо.

5. Поміркувано-прогресова ситема податку.

Праця студ. Білого, цього молодого ентузіяста, була скерована й на село.

Колишній сільський учитель і виходець із села, він добре знав селян, їх настрої й потреби, тимто він умів підходити і в бажаному напрямі впливати на них.

Засуджено студ. Білого Миколу на 3 роки суворої ізоляції. Разом з іншими він відбував їх в Ярославльській в'язниці. Дальша його доля губиться з виходом його на поселення десь до Сибіру.

36. Біднова Любов Євгенівна, 47 років, донька офіцера, учителька. П. Біднова була дружина проф. Біднова, що 1920 року емігрував за кордон, тимто акція масового підбирання свідомої української інтелігенції не могла обійти й її.

Хоч літами п. Біднова не була ще така стара, але тяжкі умови радянського життя надали їй вигляду старенької бабуні. На судовому процесі вона мала вигляд людини, що зневірилася в усьому, і її психічний стан межував з цілковитою апатією. Цілковита безнадія опанувала була її. Мовчазна, спокійна й рівна в своїй поведінці, вона відбула всі судові засідання, не виявляючи ні зацікавлення, ні хвилювання, ні будьякого піднесення.

Засуджено п. Біднову на 3 роки суворої ізоляції. Від того часу, як після суду її вивезли з Харкова, не вдалося розвідати, що далі з нею сталося, коли вона відбула свій термін кари, де ділася і, взагалі, як склалося її дальше життя.

П. 2. ПОЛТАВСЬКА ГРУПА.

37. Товкач Костянтин Іванович, 47 років, селянського походження, правник, колишній священик Української Автокефальної Православної Церкви, колишній член партії УСФ, член Полтавської колегії оборонців, голова Полтавської Округової Церковної Ради.

Товкач Кость належав до старої громади українців, тобто до борців за українську справу ще за передреволюційних часів, коли свідома частина української інтелігенції звичаєвим порядком ділилася на стару, до якої належали старіші люди, і молоду громаду, що її становила здебільшого студентська молодь. Він належав до тієї групи, що її ідейними керівниками були тоді С. Єфремов, М. Лисенко, Є. Чикаленко та інші.

Товкач Кость був дуже поважна й серйозна людина і добрий промовець. Перед революцією 1917 року він працював як мировий суддя на Полтавщині, беручи одночасно жваву участь в громадсько-політичному житті. З революцією він переїздить до Києва й бере близьку участь вже в бу-

дуванні Української Держави. Правник з освіти, він обіймав посаду Генерального Судді Української Народньої Республіки. З невдалим кінцем визвольної боротьби Товкач Кость залишився в Україні. Не маючи змоги та й не бажаючи працювати в тих умовах за своїм фахом правника, він переносить свою діяльність на будування автокефальної української церкви, розуміючи, що це в умовах радянської дійсности є чи не найголовніша ділянка праці, і стає священиком-автокефалістом. Та недовго це тривало. По розгромі автокефальної церкви він скидає сан священика і переходить на працю, як правник, до так званої колегії оборонців, а свою політичну роботу переносить у підпілля, взявши за осідок свою рідну Полтаву. Він очолював Полтавську групу СВУ і за це сів на лаву підсудних у цій справі. Не можна сказати, щоб і Товкач Кость, дарма що був він старий громадсько-політичний діяч, був витриманий і стійкий на передсудовому слідстві. Чи то сталося в наслідок загальної літературно-писарської зливи, що її виявили провідники організації, розуміється не без перехресного демонстрування одного перед одним з боку слідчих ГПУ, чи то виходило з особистих духових властивостей самого Товкача Костя, але й він дав чималу волю своєму перу підчас передсудового слідства. До того ж трохи дивно звучала у свідченнях його роля в організації. Він писав: "...Керівники ж окремих груп поєднувалися в моїй особі, а я своєю чергою за персональний зв'язок з центром організації в особі Єфремова. Всилу зазначуваних уже мною міркувань — обережности й конспірації — я сам практичної роботи щодо здійснення мети організації не провадив. Моя роля — це роля організатора та інформатора..."

На самому ж суді правник Товкач Кость тримався спокійно й солідно, зовнішньо не виявляючи хвилювання. Засуджено його на 6 років суворого ув'язнення. Відбув він їх частково також у Ярославльській в'язниці, а пізніше на Соловках. Що далі з ним сталося, відомостей немає.

38. Щепотьєв Володимир Олександрович, 49 років, проф. Полтавського Інституту Народньої Освіти.

Проф. Щепотьєв належав до старої громади полтавських діячів. Полтавець з походження він усе життя своє присвятив праці у своїй рідній Полтаві. Педагог з покликання та ерудицією, він увесь час працював на педагогічній ниві і своєю відданістю цій справі здобув велику повагу серед молоді. Крім того, проф. Щепетьєв був добрий організатор: до чого б він не брався, завжди, з властивою йому пильністю і розважністю, кожну справу доводив до викінчення з позитивними наслідками. Його заходами в будинку колишнього земства в Полтаві був створений музей революції, що чи не єдиний на цілу Україну мав суто національний характер. До 1928 року він безпосередньо провадив у ньому історичний відділ.

Відданість проф. Щепотьєва українській національній справі привернула до себе увагу пильного на таке ГПУ ще перед 1929 роком, коли він сів на лаву підсудних у справі СВУ. Його ще на початку 1928 року в адміністративному порядку вислали були за межі України, а пізніше привезли назад і посадили на лаву підсудних у справі СВУ.

За вироком у справі СВУ проф. Щепотьєв дістав п'ять років суворого ув'язнення і відбував їх також в Ярославльській в'язниці, не поминувши й Соловків. Але на цьому, як виявилося пізніше, не закінчився його тернистий життєвий шлях. Відбувши кару за СВУ, він виснажений до краю, кілька років жив у своєї сестри у Веприку під Гадячем і тільки 1940 року знову повернувся до Полтави в надії стати до роботи. Та невблаганні закони радянської дійсности не довели його до праці, а завели за лаштунки тодішнього вже НКВД. Тоді саме й відбулася друга частина трагедії його життя, далеко страшніша за першу.

Двоє підсудних у справі СВУ вирізнялися серед інших своїми бородами. Перший був згаданий вже Михайло Кривенюк, а другий проф. Щепотьєв, що мав також велику, розложисту бороду. І ось ця борода і стала за об'єкт садистичного замилування енкаведистам. Цю бороду вони вискубали проф. Щепотьєву окремими жмутками до краю. Врешті він став безбородий. В наслідок нелюдських тортур проф. Щепотьєв того таки року й помер. Ось так закінчилося життя цієї поважної людини, чималої української культурної сили.

М. 3. МИКОЛАЇВСЬКА ГРУПА:

39. Близнюк Петро Степанович, 49 років, кооператор, колишній комісар Центральної Ради в Таврії, колишній учасник повстанкомів.

Близнюк Петро брав жваву участь в житті Української Автокефальної Православної Церкви. Хоч він працював у кооперації в Києві, але зараховано його до Миколаївської групи, бо там він заклав був осередок СВУ. Це була дуже енергійна людина. За часів визвольної боротьби 1917-20 років Близнюк Петро був дуже активний борець за українську державність. Не припиняв своєї боротьби з московськими окупантами 1921 і 1922 року, входячи до складу Київського Комітету, що організовував повстання на Київщині. Вправний до такої роботи, він умів добре конспіруватися, тимто в тих часах щасливо був зберігся.

Засуджено Близнюка Петра на 5 років суворої ізоляції. Відбував він їх також в Ярославльській в'язниці, але чи добув кару там, чи переведено його кудись інде, і взагалі про дальшу його долю відомостей не пощастило зібрати.

40. Лагута Микола Дмитрович, 34 роки, колишній член УПСР, професор Інституту Народньої Освіти в Миколаєві.

Лагута Микола, так само, як і Близнюк Петро, за вироком суду дістав 5 років суворої ізоляції, відбував їх в Ярославльській в'язниці, але про дальшу його долю також не було відомостей.

Ч. 4. ЧЕРНІГІВСЬКА ГРУПА

41. Карпович Йосип Романович, 43 роки, син дяка, колишній член партії УСФ, організатор автокефального руху на Чернігівщині, учитель школи ім. Коцюбинського в Чернігові.

Карпович Йосип належав до категорії українців, що стояли на ґрунті використування легальних можливостей у боротьбі з більшовиками. На його думку треба було використовувати макси-

мально радянську владу, використовувати всі легальні можливості, що їх вона давала, брати всі легальні форми, але в них творити свою роботу, що потрібна була нам, українцям, а не радянській владі. Приймаючи форми не приймати суті, виховувати своїх людей, свою ідеологію, розраховану не на живу реальну дійсність, а на сподіване майбутнє, коли ми матимемо свою самостійну українську державу.

На грунті цього погляду й розгорнулася була боротьба з більшовиками в м. Чернігові, починаючи ще від 1920 року. Чернігівське українське свідоме громадянство, переважно молоде, очолюване енергійним Карповичем Йосипом, обсаджувало науково-педагогічні та благодійні радянські установи з тим, щоб провадити свою визвольну роботу. Школа ім. Коцюбинського, Наукове Товариство, Філія Українського Червоного Хреста, що ще затримувалася на той час, нарешті громада автокефальної церкви — ось ці осередки, де купчилися свідомі українці, серед яких формувалися нові кадри молоді, що здатні були б прийти на зміну й твердо стояти на національних позиціях. Розуміється, що у зв'язку з процесом СВУ всі ці люди так чи інакше загинули, і імена їхні залишилися невідомі для історії, бо пішли вони на тортури, заслання й навіть смерть поза тими сорок п'ятьма, що сіли на лаву підсудних, і за них не згадалося ніде хоча б одним рядком друкованого слова.

На суді Карпович Йосип, ствердивши за зізнаннями на передсудовому слідстві свою провину, проте з властивою йому гідністю доводив, що це він робив з переконання, як патріот свого народу. Якогось одчайдушного, плазуватського каяття не чути було з його уст. Якщо й був у нього елемент каяття, то виглядав він вимушено й ненатурально.

Засуджено Карповича Йосипа на 5 років суворої ізоляції. Відбув він їх разом з іншими в Ярославльській в'язниці та Соловках, але що сталося з ним після того, відомостей не було.

В. 5. ВІННИЦЬКА ГРУПА

42. Отамановський Валентин Дмитрович, 37 років, Директор Вінницької філії Всенародньої бібліотеки України.

Не кожна людина може так майстерно приховувати свої дії, щоб то було зовсім непомітно назовні. За те Отамановський Валентин щодо цього був великий майстер і у нього це виходило артистично. За нього можна впрост сказати, що то була людина одночасно в двох лицях. Коли він хотів щось зробити таке, що було не до вподоби іншим, чи нарешті перепровадити якусь таємну акцію, то він так це робив, що нікому й до голови не впало б закинути йому якесь фальшування, чи здобути змогу викрити його таємницю. Навіть ніби пильне око ГПУ не могло протиставити цій його властивості і здібностям. Це був першорядний конспіратор. І коли б не допомога інших, ГПУ ніколи не спромоглося б само вивести його на слизьке й дізнатися про його протибільшовицьку роботу. А тим часом Отамановський Валентин був великий український патріот і незламний борець за українську ідею.

Засуджено його на 6 років суворої ізоляції. Правдоподібно, що він відбув цю кару також в Ярославльській в'язниці, але жодних відомостей про це і про дальшу його долю не було.

О. 6. ОДЕСЬКА ГРУПА

43. Академік Слабченко Михайло Єлисеєвич, 47 років, колишній член УСДРП, скінчив військово-юридичну академію, колишній капітан царської армії, дійсний член Всеукраїнської Академії Наук, професор Одеського Інституту Народньої Освіти.

Академік Слабченко належав до числа, як тоді їх називали, "громадських академіків". 1927 року більшовики поступово опановуючи всі ділянки державного апарату, задумали також "освіжити" академії і свою Московську, а найбільше Всеукраїнську Академію Наук, підкинувши до них надійніший елемент, що дав би їм змогу цілком опанувати й ці державні цитаделі, і зробити їх слухняними знаряддями своєї політики в лінії науки. Для того оголосили вони додатковий "набір" академіків; кожний науковий заклад, кожна громадська організація і навіть кожна установа мали право виставляти кандидатури на академіків, обґрунтовуючи їх, розуміється, якоюсь приналежністю свого кандидата до науки. Тоді поробилися академіками Скрипник, Затонський і інші такі "високо вчені" люди. Певна річ, що того не можна сказати про Слабченка Михайла Єлисейовича, бо він на той час мав уже докторат з історичної науки і був знаний, як великий учений. Його кандидатуру охоче й цілком заслужено виставили різні наукові заклади і навіть сама Академія Наук.

Проте, скільки можна сказати позитивного за акад. Слабченка, як за наукову силу, то того не можна сказати за нього, як політика і громадсько-політичного діяча. На передсудовому слідстві він розлився таким словесним морем, може не так кількісно, як якісно, що перевершив усіх "писарів" у цій справі.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ ЧИТАЙТЕ

ПОШИРЮЙТЕ —

найновіший на терені США й Канади **часопис**

УКРАЇНСЬКИЙ ПРОМЕТЕЙ

Виходить тим часом — раз на тиждень.

Це єдиний часопис, що видає нова українська імміграція для всіх українців. Часопис розходиться в усіх країнах світу.

"УКРАЇНСЬКИЙ ПРОМЕТЕЙ" — єдиний часопис, що тримає читача в живому контакті з українським народом в Україні, що з прометеївською мужністю терпить большевицькі тортури, але не вмирає, а бореться за волю і вірить у свою перемогу!

Передплата в США і Канаді: на рік — $5, на пів року — $2,70.

Передплату надсилати на адресу:

PROMETHEUS — Printing & Publishing Ass'n.

13824 Jos. Campau, Detroit 12, Mich., U. S. A.

З інших країн передплату надсилати на цю саму адресу поштовим переказом або банковим чеком, у сумі рівнозначній до вартости американського доляра.

Федір ОДРАЧ

КЛОПОТИ ПАНІ АНКІЦИ

Коли ми переселилися на Ляймсайд і закватирували на Рован Трі Роуд, що впирається в Голівуд-Семетрі, — нас відвідала пані Анкіца. Її відвідини не були для нас несподіванкою. Наші зустрічі відбувалися більш-менш кожної другої суботи чи неділі, при чому чергувалися так, що двічі в місяць ми мусіли відвідувати пані Анкіцу, а щойно третім разом, з великим зусиллям та наріканнями, відвідувала вона наше помешкання. Причина такої диспропорції пояснювалася тим, що пані Анкіца була трохи старша від нас віком, і головне — не терпіла їзди поверховим омнібусом. Взагалі, само слово "омнібус" псувало її нерви й викликувало рефлексії прикрих закрутів на перехрестях вулиць.

— Так ви аж сюди перенеслися! — здивовано прорікла пані Анкіна. — Трохи задалеко від міста, моє панство. Подумайте тільки, як я, йдучи до вас, скрутила з Голінс Роуд на Ляймсайд, зіткнулася з чорним автом, що везло на цвинтар покійника. Таке вам може завжди траплятись, коли захочете вибратись до міста по закупи.

— Щож, нема ради, шановна пані, — перебиваю я. — Така вже наша доля. З чужого кута в чужий кут. Аби тільки якийсь дах над головою. Вчора були на одній вулиці, сьогодні на другій, завтра можемо опинитися на якійсь третій, ще гіршій вулиці.

— Боже милий, доки ж будемо отак мандрувати! — зітхнула пані Анкіца. — Ви принаймні щойно на другому помешканні, але я... Ох, в Англії я рішуче не маю щастя.

Моя Клара, жінка м'якого серця, співчутливо кивнула головою й відразу ж подалася в кухню. Вона знала, що після нервозної їзди омнібусом, пані Анкіцу може заспокоїти тільки кава, приправлена по-югославськи. Таємниця цієї "приправи" полягала в тому, що просто запарювалося кілька ковтків через міру міцної кави, яку хорвати, звичайно, п'ють з "фусами", з мініятурних "джезва", що вони, до речі, перейняли колись від турків. Не маючи "джезви", моя Клара піднесла каву приятельці в філіжанці, що була завбільшки звичайної чарки.

— Вибачайте, моя дорогенька, що це тільки мокка. Ми турецької чорної не п'ємо.

— То нічого, хай буде й мокка, — заспокоювала пані Анкіца. Вона відразу ж випила свою каву і пожвавлено почала розповідати про своє рідне місто Загреб, де її батько був колись посадником та головою міської ради. Потім пані Анкіца з докладністю розповідала нам про містечко Ґліна, де вона мала свою віллу й де переважно відбувала літні канікули. Випита кава збуджувала її до зображування минулого, оцієї найукоханішої теми для всіх емігрантів. На цьому пункті, емігрант, так би мовити, хоч на хвилину перестає бути сірою, нікому непотрібною людиною; перетворюється він просто як не в князя, то в якогось великодушного добродія, що в час своєї "слави", сіяв довкола себе радість і щастя на благо своїм ближнім. Правда, пані Анкіца не належала до таких людей: вона просто бажала дещо квітучо передати все те, що переживала в рідному краю. Чого ми тільки не почули від неї! Вона в детайлях розповідала нам про чорногорців та про магометан, що живуть у горах і вбивають ножами тих, хто наважиться глузувати з їхньої віри; потім зупинилася вона на хорватських вишивках та мережках "пашка-чіпка", з яких колись замовила собі бальову сукню мадам Сімпсон, жінка Едварда, що зрікся англійської корони. Потім вона знечев'я звернулася до мене.

— А чи знаєте, що я з паном Міодраґом часто сварimося із-за вас?

— Із-за нас?

— Подумайте тільки, пан Міодраґ твердить, що серби одної крови що й українці. Чи це справді так? Мені ж здається, що саме ми, хорвати, найближче споріднені з вами.

Я був у клопітливому становищі. Нелегка бо річ з двох претендентів до братерства вибрати тільки одного. Пригадую, я тоді обрав лінію компромісу, — сприйнятливу і для одної і для другої сторони.

— Ба, я знаю, дорога пані, — непевно озвався я. — Щодо хорватів, то ще в нашу князівську добу жили вони на нашому Підкарпатті і називалися білими хорватами. Це мабуть залишки тих ваших предків, що ще перед гунами втікли над Адрію. Щож до сербів, то здається, вони теж колись жили на західньому нашому Підкарпатті.

— Ах, ви он який дипломат! — голосно засміялася пані Анкіца. Її це розвеселило і вона заторкнула тему про англійців, яка так щасливо була перервана кавою. Вона з деякою впертістю почала нам розповідати про своє перше помешкання в Англії, про зустріч з ляндслейді Скельц, у якої вона мешкала перед трьома роками.

— Боже милий, які ж тут дивні люди! — прорікла вона. — Подумайте тільки, я мешкала в місис Скельц кругло три тижні і випровадилася із-за дрібниці, про що соромно навіть говорити.

— Так, так, іноді людина із дрібниць творить собі принцип, в ім'я якого ладна робити дурниці, — глаголю я в унісон пані Анкіци, приховуючи одночасно в своїй душі прикру згадку про місис Буклей, від якої ми випровадилися тиждень тому.

— Уявіть собі, дорога пані Анкіцо, — підхопила моя Клара, — ми були змушені відійти від місис Буклей із-за фіранки. Вона купила нам цю фіранку і сама повісила на вікно нашої кімнати. Фіранка була закоротка десь на пів ярда. Ледве

КУПУЙТЕ! ЧИТАЙТЕ!

нову й єдину в нас книжку про часи німецької окупації в Україні:

ЩОДЕННИК

АРКАДІЯ ЛЮБЧЕНКА

Книжка має 152 сторінки друку. Ціна тільки $0.80. В полотняній праві — $1.25.

Замовляти:

NOWI DNI, Box 452, Term. "A",
Toronto, Ont., Canada

заслоняла третину вікна. З пішоходу кожен міг би оглядати нашу кімнату. Я сказала, що фіранка рішуче закоротка, але місис Буклей запевнила, що все те, що вона робить, мусить бути добре, що в Англії не існує звичаю, щоб знадвору роззявлятися на чужі вікна. Нарешті вона докинула, що, оскільки нам не подобається ця фіранка, можемо собі піти від неї. Ми й пішли, і бачите, аж на Ляймсайді опинилися.

— Це ще ніщо в порівнянні з тим, що було зі мною! — скрикнула пані Анкіца, підриваючись з фотеля. — Щоб ви знали, у нас, тобто — в домі місис Скельц, відігралася справжня сцена. Ах, і то яка сцена!

Тут пані Анкіца з правдивим темпераментом південної слов'янки почала розгортати перед нами дійство своєрідної хатньої драми, у якій прийшлося їй грати не другорядну ролю. Говорячи про місис Скельц, вона голосовими тонами та мімікою лиця, не без майстерности зображувала огрядну леді, віком десь за шістдесять років, якою була, без сумніву, місис Скельц.

— Місис Скельц, моє панство, це типова англійка з нижче середньої кляси, що творить собою щось посереднє між робітниками і заможнішими міщанами, — почала пані Анкіца. — Вона, зрозуміло, ніколи не була на континенті і звикла уважати чужинців за людей з лісу, яким все треба пояснювати. Очі в неї чорні й лагідні, тон мови — теплота, майже материнська ніжність. Ах, як миле враження вона робить при першій зустрічі!

Після того, як я сяк-так розтаборилася в призначеній мені кімнаті, настав, що так скажу, другий етап нашого знайомства. Вона нечутно просунулася до моєї кімнати, узяла мене за руку й повела до кухні. У кухні, під краном, була столочена посуда з різними філіжанками, тарілками, казанчиками, вилками й ножами.

Тут пані Анкіца відразу ж перетворилася немов би в місис Скельц, знижуючи тон до півшепоту.

— Це, моя ти любове, тарілка, — пояснює мені місис Скельц. — З тарілки, моє ти солодке серце, їсться зупу, чіпс, міт пай і рибу. А це, моя ти любове, — ложка і треба її тримати ось так (тут місис Скельц показала мені, як це треба тримати).

Пані Анкіца зітхнула, стаючи знов собою, щоб підвищеним тоном розповісти про все те, що не належало до ролі місис Скельц.

— Я була обурена, моє панство, — вела далі пані Анкіца, — я почервоніла від сорому й злоби. Подумайте, до чого я дожилася! Я хотіла наговорити місис Скельц купу неприємностей, але відразу ж стрималася, коли помітила безмежну лагідність на її обличчі. Замість прикрих слів, пригадую, я тільки й сказала: — Тенк ю вері мач, леді.

Тож, пояснивши мені вжитковість вилок, ножа, сподків до пудингу, підставок до яєць, сковороди та казанчиків з друшляком, місис Скельц увела мене до ситингруму. Обстанову цієї традиційної кімнати нема потреби вам зображувати, моє панство. Ви й самі знаєте, як все це в англійців виглядає. Посередині, звичайно, стіл, перед ватраном три чи чотири фотелі, на дивані, коло ватрана, буде вилежуватися кіт або пес, чи просто в повній згоді лежатимуть поруч себе пес з котом. У ватрані буде завжди вогонь, не дивлячись на те, чи це буде зима, чи літо.

У фотелі, ближче ватрана, сиділа дочка місис Скельц, Мері, студентка педагогічного каледжа. Була це чорнобривка з довгою шиєю та подовгастим обличчям — тип пересічної англійської герл, яку можна зустріти скрізь: на вулицях Манчестеру чи Лондону, в кіні, в омнібусі, в паблик говзі чи на горс рейсінг. Вона сиділа майже нерухомо й читала повість Прістлі. Вона, як і личить англійці, майже цілком не цікавилася сторонньою особою, якою я була в цю хвилину. Пригадую, тільки раз нехотя кинула на мене своїм зором, коли прикурювала цигарку.

— Це буде твій фотель, моя ти любове, — раптом знизила пані Анкіца тон до півшепоту. — Цей, он, зліва, з високими поруччями, належить моєму чоловікові, містерові Скельцові, а цей, що ближче стола, це мій. Вечері чи обіди будеш їсти на цьому он бронзовому кріслі. Ах, я мало що й не забула! Поглянь но, моя ти любове, на цей чорний струмент. Це, мій ти янголе — піяніно! Чи бачиш два рядочки білих паличок? Це, моє ти солодке серце, — клявіші. Вистачить тільки вдарити в нього пальцями і тони відразу ж обізвуться. Мері, Мері, чи ти не могла б нам щось заграти?

— Ах, мам, — зітхнула Мері, не відриваючи зору від книжки.

Це останнє пояснення, моє панство, вибило мене остаточно з рівноваги. Я відчула, що прийшла моя черга. Ця стара пані мусить врешті переконатися, що я не з лісу. Я підійшла до піяніно, розгорнула книгу з нотами, вибрала щось Брамса і заграла. Але, гра була не на високому рівні. Мені потрібна була душевна рівновага, а мене саме роздирало обурення. Я відразу ж зміркувала, що в цю хвилину найбільше мені підходив би Бах. Я й відшукала Баха і залляла кімнату фугами.

— Ах, це заголосно! — скрикнула місис Скельц.

— Вел, мам, вона вміє грати! — позіхаючи, прорікла Мері.

Я думала, що це остаточно змінить моє становище в домі місис Скельц. Та я згодом гірко розчарувалася. Місис Скельц була тверда в своїх поглядах і ледве чи якийсь навіть несамовитий подвиг мігби її зворушити. Кожного вечора, як я тільки приходила з праці додому, я змушена була вивчати різні мудрі пояснення, різні повчання місис Скельц, включно з тим, що я не смію вживати багато цибулі, що я не смію пити кислого молока, бо дістану забурення шлунка, що їсти солоного оселедця з бочки, це вже прямий злочин.

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охітва

Продаємо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугу.

Замовлення слати:
SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro Junction — Tel.: Zone 7—207.

Аж одного вечора, ледве я переступила поріг, я побачила місис Скельц схвильованою. Вона звичним для неї способом взяла мене за руку й повела до моєї кімнати. Вона мовчки нахилилася і витягла з під мого ліжка жовтого, поливаного глечика.

— Чи ти бачиш, що це таке, моя ти любове? — солодко прорікла вона. — І подумай но тільки, мій ти янголе, як я могла забути про так важливу справу, як нічні особисті вигоди! Вибач мені, моє ти солодке серце, за моє недбальство. Щойно сьогодні я пригадала, що цей глечик мусить бути десь у ситингрумі. Це, як бачиш, дуже вигідний глечик, з вушком. Я його купила, пригадую, перед двадцятьма роками в магазині Вульверс. — Вона перевела дух і потягла мене до ситингруму. — Ах, Боже мій, як все може бути придатне! Поглянь но, моя ти любове, за шафу, я там найшла цього глечика!

Я поглянула за шафу і здрігнулася. Було там зложене якесь лахміття, що лежало мабуть цілими роками. Коли його порушити, виділяло прикрий запах.

— І думаєш, моя ти любове, що я там найшла тільки глечика? Поглянь, поглянь що я ще там відшукала! — З тими словами місис Скельц розгорнула папір і показала мені стару, вже сплісняві лу дитячу суконку.

— Це ж моєї Мері, янголе мій, коли їй було вісім років. Мері, Мері, чи ти впізнаєш? Це ж твоя суконка! Пригадуєш, як ти вперше вдягала її коли вибиралася до сандей скул?

— Вел, мам, — мимрикнула Мері, не відриваючи і цього разу свого зору від книжки.

Це була справжня сенсація, моє панство. Три дні місис Скельц бігала по вулиці і хвалилася своєю знахідкою. Сусіди, як і личить англійцям, увічливо кивали головами, мило посміхалися, висловлювали свій подив, з чого місис Скельц була просто щаслива.

Пані Анкіца на мить зупинилася, глибоко зітхаючи.

— І потім прийшло те, чого я найменше сподівалася. Жовтий глечик під моїм ліжком став для мене прокляттям. Уявіть собі, другого дня я застала вечором місис Скельц пригнобленою й невеселою. Вона не дала мені навіть умитися і посадила мене в моєму фотелі. Сама ж подалася в мою кімнату і вернулася, зрозуміло, з глечиком у правій руці.

Тут пані Анкіца знов понизила свій тон, але вже не до півшепоту, бо місис Скельц, очевидячки, мала свою голосову гаму, з якої брала тони відповідно до свого душевного стану.

— Я ж тобі казала, моя ти любове, що цей глечик для твоїх нічних потреб. Глечик цей, моє ти солодке серце, не сміє бути... розумієш, порожній! Тут всі люди користаються з таких глечиків!

Такі вимоги, моє панство, з дня на день посилювалися. Місис Скельц була рішуча і неуступна. Вона кожного вечора, немов злий дух, з'являлася з тим проклятим глечиком і повторювала те, що вчора, чи позавчора. Причому найрадше робила це тоді, коли у ситингрумі був і містер Скельц. Навіть не пропускала тих вечорів, коли були в неї гості. О, цього вже було рішуче забагато, моє панство! Я рішилась покінчити з усім тим! Вибираючись одного ранку до фабрики, я просто влила до глечика води і вкинула три окрайки шкірки від помаранча. Я знала, що цей мій вчинок обурить місис Скельц, але я не припускала, що спричинить це мені аж так багато турбот. Як тільки я вечором переступила поріг, я побачила місис Скельц бліду від обурення. Видно було, що вона навіть втомилася від обурення, бо злоба її гризла більш-менш від дев'ятої години ранку. В цьому бо часі вона звикла заглядати під моє ліжко. Глечика вона тримала увесь час під рукою і навіть встигла про це заалярмувати своїх сусідів.

— Це з твого боку низько, моя ти любове, — задихаючись сказала місис Скельц. — Так у нас не робиться. Я не звикла до таких грубих жартів. Ні, ні, ми не можемо бути під одним дахом, моя ти любове!

Пані Анкіца гірко зітхнула.

— На другий день, моє панство, я була змушена випровадитися з дому місис Скельц. Ах, скільки ж я мала мороки з шуканням нового помешкання!

— Це справді дивна історія, — завважую я.

— Як же вам тепер живеться, дорога пані? — співчутливо озивається моя Клара.

— Від часу, як я випровадилася з дому місис Скельц, я вже змінила шість помешкань. Тепер я живу у місис Блякберн, на Таунлей стріт. Здається, що й там не загрію довго місця. Місис Блякберн щойно розвелася зі своїм чоловіком і цілими ночами перебуває поза домом. І любить все від мене позичати. Позичає в мене цукор, хліб, маргарину, молоко і ніколи не додумається віддати. Найгірше, однак те, що часто позичає в мене пальто, панчохи, навіть сукні й черевики. Ні, я довше там не витримаю, моє панство!

Не без співчуття, відвели ми пані Анкіцу вздовж цвинтарного муру Голівуд Семетрі, на Голінс Роуд, до омнібусу. Вже будучи на площадці, вона крикнула до мене:

— Для вашого пера я маю цікаву тему про шукачів червоних коралів у Адрії. Бувайте здорові!

МАЄМО НА СКЛАДІ ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

1. **"ДВІ КАЗОЧКИ"** (нове видання) народні казки з гарними малюнками, кольорова обкладинка, стор. 16, ціна — 20 центів.
2. **"ЛИСИЧКА - СЕСТРИЧКА І ВОВК ПАНІБРАТ"** (нове видання), народна казка, з малюнками, стор. 16, ціна — 15 центів.
4. **"ЯЙЦЕ-РАЙЦЕ"** (нове видання), народня казка з малюнками, кольорова обкладинка, ціна — 25 центів.
5. **"МОЯ ЗБІРОЧКА"** (нове видання), — багато ілюстрована книжечка, де є народня казка "Костинин син", віршована казка Наталі Забіли "Сорока-Білобока", пісня-гра з нотами "Яблунька" — текс Н. Забіли, муз. П. Козицького. Ціна — 25 центів.

Замовляти:
NOWI DNI
Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada.
Книгарням і кольпортерам опуст.

М. ДМИТРЕНКО

ЩЕ РАЗ ПРО КОБКУ ЛОХВИЦЬКОГО

Одного вечора падав такий дощ, що здавалося ніби хтось лляв воду крізь решето. Саме в цей дощ висока постать в поношеній свитці, з покритою мішком головою з невеликою пилкою в руках під охороною "красноголовця" (міліціонера) босими ногами місила болото в напрямі Слобідського мосту.

На ранок все містечко перешіптувалось про подію минулого вечора:

— Кажуть Кобку забрали, — підморгували оком одні.

— Кобка сидить? — посміхаючись перепитували другі.

— І чого б я хіхікав? — співчутливо озивалися треті. — Наче він дурніший за вас! Коли посадили, так за розум, або ж правду в очі врізав.

Перед народом таємниць нема: ще пару днів і все з'ясувалося. Начальника міліції та представника обласного відділу ГПУ Кобка переконував, що не може так бути, як є. Будувати казарми на місці, де поховано тіло козака Мамая, не годиться. І хоч державі й потрібна якась "баталія", все ж таки у самий пуп козакові Мамаєві закопувати телефонного стовпа не годиться.

В уяві Василя Кобки легендарний козак Мамай був собі не звичайного росту людина. Ні, він, як і в народньому епосі, був у нього такого росту, на який тільки дозволяла людська уява. Отож і розлігся цей козак у своїй могилі так, що головою сягав Баговіщенського кладовища, тіло його простяглося через увесь вигін, на якому муштрували москалів, а ноги то вже опинилися аж там, де тепер збудували казарми... Верстов з півтори буде від ніг до голови його.

Коли б тільки це, то може ще Василь Кобка й витримав би, але треба ж було стовпи телефонної лінії, яка йшла до казарм, позакопувати так, щоб один припав на самому пупі козацького велетня. Отож підвечір, коли саме лив дощ, і вирішив Кобка спиляти того стовпа, що саме стояв на Мамаєвім пупі. Коли б це зробив хтось інший, то вже не минути б йому обвинувачення в диверсії, бо стратегічна телефонна лінія, яка з'єднувала місце осідку війська з владою, у кранії будованого соціялізму завжди була під особливою охороною. Але влада, мабуть, вирішила, що в нього "не всі дома" і Василь Антоненко, по-вуличному Кобка, скоро вийшов на волю. З усмішкою переможця вийшов Кобка на вулицю, задоволений, що таки трохи насолив самій таки владі.

Люди ж були переконані, що коли Кобку випустили, то значить правда по його боці. Пізніш Кобка возсідав на якомусь селянському возі на базарі і під загальний регіт розповідав, якто він допік "любимій" владі.

Кобчиним химерам не було кінця. Ніхто ніколи з його дивацтв не насміхався: у них була своя, хоч часом і дитяча, логіка.

Десь в рр. 22 і 24 на Лубенській вулиці міста Лохвиці поруч першої трудової школи збудували невеличкий пам'ятник філософові Григорію Савичеві Скороводі. Це безперечно була подія для мешканців, здавалося, Богом і людьми забутого міста.

"Від бідних бідний я родився,
Нужду підклав, нуждою вкрився"...

— писав про себе Сковорода. Ці слова стали темою для відомого різбяра Кавалерідзе при створенні цього пам'ятника: Сковорода — чабан, що босоніж з підкачаними холошами широких штанів, опершись на довгий кий, з сопілкою в руці та з торбою й свитою за плечима мандрує в світ.

Часто царський двір користався знанням Григорія Сковороди, куди йому були відкриті двері, але аристократові духа там було тісно:

Мені сопілка і вівця
Дорожче царського вінця,

— запевняв Сковорода.

Для більшості громадянства здавалося, що скульптор Кавалерідзе створив справді мистецький образ Сковороди. Але Кобка ніяк не погодився з таким механічним розумінням образу великого філософа нації. А тут ще, як навмисне, й коні, що тягли селянські вози на торговицю, порівнявшись з пам'ятником, косо поглядали на монумент, наставляли вуха, хропли і рвались вперед, як скажені, розбиваючи селянські вози об камінний настил вулиць. Це ще більше переконувало Кобку, що вдіяти щось з тим "страхопудом" треба негайно.

І врешті 29 жовтня, перед днем смерти Григорія Сковороди, коли мала бути урочиста маніфестація і учні всіх шкіл міста зібралися, щоб організовано віддати поклін великому мислителеві, ціле місто почало знову гудіти.

Маніфестація не відбулась. Кобку знову вели в бік Слобідського мосту, а постать бідного Григорія Савича й далі стояла на своєму постаменті, тільки з відрізаними по самі коліна ногами. Не впала з постаменту тільки тому, що Кобка сокирою не зміг перерубати тих залізних стовбурів, які для міцности були залиті в саму фігуру.

Перед охоронцями порядку Кобка вмотивував свій вчинок так:

— Це смішне опудало, яке ви назвали іменем великого філософа і вчителя, заважає вуличному рухові і робить великі збитки селянам, бо лякає коней, а коні розбивають вози.

Влада знову розводила руками і знову щастя усміхнулось дотепному дивакові: він і цей раз лишився на волі.

Так блукав Кобка від села до села у своїй традиційній свитці з лубенської вовни та рудо-чорній козацькій шапці, завжди привітний і надзвичай чемний. Його юхтові чоботи, над халявами яких звисали нешироκі чорні шаровари обережно ступали на грунт бічної стежки поруч з шляхом. Струнка постать сухорлявої але міцної будови прикривалась чорновусою козацькою головою. І, якби дві чорні вишні, заглядали на дно вашої душі його карі теплом просякнуті очі. Прямий довгий ніс степовика і завжди виголена борода додавали йому якоїсь шляхетности з давніх часів. Бачучи

*) Див. "Нові Дні" ч. 25, лютий, 1952 р.

його таким ніхто не міг сказати, що саме це той Кобка, про предивні діла якого знала вся округа, а то може й уся Полтавщина.

Кобку можна було зустрінути десь під Горошковим лісом (праворуч від шляху Лохвиця — с. Млини). Там на крутім березі р. Сули, обіпершись об столітнього дуба, записував він собі щось у маленький зошит, що добрим гарним письмом був списаинй густими октавами.

Бувало також і в травах пахучого лугу розлягався Кобка і в палючому соняшному промінні обпікав і без того смагляве своє тіло. Більше перебував на самоті, замикаючи в душі своїй якісь нерозгадані думи, аж поки знову не зробить чогось свого, "кобківського".

У містечку був мовчазливий і рідко коли з ким говорив, та досить було йому кинути туди-сюди оком, як уже знав усе і про всіх з найменшими подробицями і у віршованій формі знову записував щось у свій маленький зошит. Рідко кому довіряв і вважав усіх за "овець, підстрижених під одну гребінку", за малодушних. Зате серед природи почував себе, як риба у воді. Завжди наспівував старих пісень, читав повісті і міг цілими ночами просиджувати, перечитуючи сотні разів розділи про козачі часи з історії України. Він всією душею жив у добі козаччини і, мабуть, на цьому грунті і стратив психічну рівновагу.

Раз пощастило мені трохи ближче познайомитись з Василем Антонеком-Кобкою. А пару днів пізніш я цілими вечорами заслухувавсь, як він читав мені свої вірші. Всі вони насичені болем за долю своєї землі і всі вони мали оригінальний і може трохи довгий підпис:

Василь Кобка-Антоненко,
Хоп-тура кобеняк,
Національний козак,
Свідок дідовщини слави —
Української держави! О!

Приїхав я до свого рідного міста Лохвиці на час літніх вакацій 1926 р. Саме тоді я кінчав навчання у Київській мистецько-промисловій школі.

Та мушу трохи відхилитись від теми. Київ тоді був справді розцвітаючим центром української культури. Не дивлячись на матеріяльну біду, Академія мистецтв зібрала в своїх стінах весь творчо-мистецький актив серед професорів, які шуканням нових шляхів мистецтва вели перед в цілому СРСР. Імена Федора й Василя Кричевських, Михайла Бойчука були популярні на весь СРСР. Школа проф. Мих. Бойчука була цілою подією. Навіть Комісаріят народньої освіти зобов'язав у курсі малювання в трудових школах, вивчати "бойчукизм", як нову течію українського мистецтва. Мистецька молодь захоплювалась цим. Отож і я грішний, хоч перебування в стінах Академії тоді ще було тільки моєю мрією, вже тоді жив ідеями візантизму і пробував шукати основ і принципів цього напрямку.

Мистецтво Юрія Нарбута і братів Кричевських, які шукали українського вислову, національного характеру в мистецтві, можна було оглядати на виставках і в музеях та наслідувати їх.

Щасливу нагоду проявити себе в мистецтві на практиці, я мав саме в той час, до якого повертаюсь тепер. Почувши, що молодий студент мистецької школи приїхав до Лохвиці, Просвіта с. Жабок замовила мені намалювати завісу до сільського театру. Я охоче погодився. Розтягнув величезне полотно на підлозі в школі, у якій колись взагалі рзпочав свою науку, — приступив я до праці.

Скомпонував, півплощинно трактуючи, дві постаті, що сидять десь під рясною молодою яблунею на високій могилі. Одна з них — молодий козак, що граючи на бандурі, дивиться у безмежні простори степу. Друга — дівчина, яка слухає думу з героїчних часів і збуджена нею. Ця ідилія була мені мила ще й тим, що я мав нагоду виявити себе у показі народніх одягів. Довгі літні дні, забуваючи про все і про всіх, працював я над цією темою. Якось увечорі, опершись на лутку шкільного вікна, милувався я чарами природи при заході сонця. У цей час після довгої мандрівки селами, повз мою "майстерню" проходив Василь Антонеко. Я привітав його, вклоняючись. Він зупинився і скинувши свою рудо-чорну шапку, сів на сходах відпочити.

Ми розговорились. Почали від засинаючої природи і перейшли до того, що ці чари є тепер тільки порожнім тлом нашої минувшини, яку тепер хіба домалюєш своєю уявою. Була добра нагода, щоб попросити Кобку оглянути ту фантазію, якої бракувало цій природі. Я попросив його зайти до мене. Кобка недовірливо поглянув мені в очі, потім мовчки підвівся і зайшов до великої шкільної залі, де лежала майже викінчена завіса. Не повертаючи голови, якось скоса провів очима по підлозі. Вираз його обличчя помітно змінився. Я вперше побачив його без тієї прихованої посмішки, що була завжди на його виду.

Довго стояв поет-дивак, а по його щоці котилася чиста краплина прозорої сльози. Мені стало якось моторошно. Може я безпотрібно запросив його до себе?.. Та ні, обнявши мене, він ще довго не міг нічого сказати, але сказати щось хотів, це я відчував виразно.

— То вас там і цьому вчасть? — нарешті запитав він, і, сівши на довгу лаву дивився й дивився, нібито в цих двох постатях побачив щось більше, щось таке, що дає відповідь на питання його до болю скривдженої душі.

— А ця рясна яблуня, думаєте, виросте ще колись на нашій крові? — питав тихо Кобка. Я мовчав.

— О, я вгадую вашу думку, — відповів він за мене.

Довго ще ми розмовляли про нашу минувшину. Я не міг надивуватись, що він цитував мені з пам'яти цілі розділи "Історії України" Грушевського. Пам'ять мав чудову і оповідав з такою природністю й любов'ю, ніби все це діялось з ним самим. Я придивлявся до його одушевленого обличчя і не вірив, що в цьому дивакові міститься стільки тепла, стільки людяности в його змученому серці, а поруч з тим і стільки віри в свою українську правду.

**
*

Та Кобка дивачів далі. Було не один раз я бачив його майже голого на нашій леваді. Одягнув-

ши камизельку отворами для рук на ноги, а ззаду застібнувши гудзики, він надівав на голову свою рудо-чорну шапку, у якій замість шлика була прив'язана втроє сплетена коса з... соломи. Довгий дрючок з наконечником від козачого списа тримався суровим шнуром на його обпаленому сонцем плечі.

— Оце я найшов на могилі, що на Чорнуському шляху, — показував Василь Антонеко на іржавий наконечник з козацького списа. — Правдивий козацький! Ще з тих ото часів, як вража баба, Катерина, козакам голови позрубувала. І я, лише я, Василь Антонеко, тримаю ще його в міцних руках козацьких. О! — говорив Кобка, особливо натискаючи на це звичне йому "О!", яке мов підписом і печаткою мало ствердити правдивість сказаного.

Кобка зібрався помирати. Чи воно так було чи ні, та все ж такі чутки ходили з уст в уста серед цікавих лохвичан. Недалеко від того ж таки майдану, де були казарми, коло рову, яким був обкопаний Благовіщенський цвинтар, ще довго до схід сонця Василь Кобка носив щоденно цеберками землю і зсипав її на купу. Це мала бути його могила — "Кобчин курган", — говорив він. Курган той був уже чи не такий, як звичайна хата заввишки. Та раптом Кобка десь зник безслідно. Я поїхав знову до Києва і втратив усяку можливість чути щось про нього. Думав, що вже ніколи не побачу Кобчиної оригінальної постаті.

***

Як на пташиних крилах пролітали роки, затираючи не то сліди, а навіть пам'ять про живих людей.

Дивно. Я сам ловив себе на тому, що мені було дуже незручно, коли зустрічав давно небаченого знайомого, а то й колишнього сусіда.

Може це тому, що державна система породила таку підлість серед людства, якій просто не було меж. Мабуть тому, кожен уникав можливости, комусь про себе пригадати, собою на когось звернути увагу.

В той час (останні роки мистецьких студій), жив я на Дорогожицькій вулиці у Києві.

Одного разу, їдучи до Академії в обідню пору, не помітив я майже спинений рух по Дорогожицькій вулиці, лише тротуари були заповнені все тією ж сірою масою мовчазних людей, які кудись ішли мовчки, щось думали, чи й не думали — вичитати це з облич було неможливо. Всі ці люди були мені байдужими, бо й я був такий же сірий і мовчазний.

Там, де Дорогожицька повертає до Лук'янівського Базару я мусів був стати і протерти собі очі, бо їм не вірив: між трамваєвими коліями, на середині широкої вулиці йшов одягнений у чудовий старовинний козацький стрій — він.

Лівою рукою до грудей притуливши сиву смушкову шапку, поволі, мов поборюючи спротив вітру, не звертаючи уваги на цілий світ, дивився просто перед себе у перспективу вічности — понад усе що існує.

Так, — він! Підперезаний оранжевим широким поясом, в синьому жупані і в широких шароварах зеленого кольору, в добре вичищених чорних чоботях, він був та одинока квітка в степу, порослім одноманітною травою.

Справді, він, добре знайомий мені, Василь Кобка-Антоненко.

Вже хотів обізватися до нього, забувши все, та саме в цей момент, бажання мої забила мідь оркестри, що почавши з низів своїх можливостей, заграла вічно той самий жалібний марш. Знову смерть. Процесія посувалась до Лук'янівського цвинтаря.

Кроків сто позаду Кобки, поважний добродій ніс, рушником перев'язаний хрест. Ще кільканадцять кроків далі, велика духова оркестра, виблискуючи мідяними трубами на сонці чудового літнього дня. Далі йшов церковний хор, за хором знов — друга оркестра, а там вже чисельне духовенство і нарешті катафалк з тілом померлого славетнього лікаря Я... Ну, й море, море люду.

На тогочасні умови, це було щось незвичайне. Вперше за довгі роки побачив я похорон за християнським звичаєм, — з хрестом, з хоругвами, з священиками й хором.

У своїм останнім бажанні просив небіжчик поховати себе так, як його батьків ховали. Деяким визначним фахівцям в СРСР це не заважало.

Блискавицею вість ця облетіла всю українську землю і зворушила та розбудила не одну живу душу. На похорон зійшлись і з'їхались десятки тисяч люду з усіх закутин полоненної землі.

Дійшла ця вістка, очевидно, до Василя Кобки і запалила його козацьку душу, лише він не міг погодитись з поведінкою "підстриженої під одну гребінку" сірої маси. Він не маскував тепер своєї душі, не відділяв у собі змісту від форми. Думав він що й на цей раз минеться йому кара, як такому, який сходив за "повітового оригінала" — дивака.

В лагідному, запаленому сонцем його обличчі можна було вичитати все, все те, що наболіло в чесній і відкритій його душі. Трагедія народу, але не сміє зігнутись хребет у "національного козака", не сміє заломатись гордість "свідка дідовщини й слави".

Після цього я вже не чув нічого про чудні Кобчині діла. Лише якось знайомі лохвичане пару літ пізніше говорили, що Кобка зник з лиця землі...

Л. ЛУНСЬКИЙ ОКУЛІСТ

Екзамінуємо очі, добираємо окуляри на різні недомагання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи

470 College St. W., RA 3942

■ ВІДНОВІТЬ ПЕРЕДПЛАТУ!
■ ПРИЄДНАЙТЕ НОВОГО ПЕРЕДПЛАТНИКА!
■ ДАЙТЕ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД!

ЯРОСЛАВ МУДРИЙ

ДІЯ П'ЯТА
2-га відміна "ЗОЛОТА БРАМА" 1036 р.

Та сама заля, що й у попередній відміні. Через кілька днів.

I

За вікнами-арками глухий, але невгамовний шум битви. Інгігерда, Джема та кілька придворних жінок туляться біля вікон, обережно виглядаючи назовні. Проте битви з цього боку не видно.

Інгігерда (молиться)

О Господи, великий, милосердний,
Злих ворогів на Русь не допусти!
Допоможи, святая Інгігерда,
І Ярослава в битві захисти!
Святий Георгій і свята Ірина,
Обороніть нам руськую країну,
Ми ж вам церкви збудуємо святі!
(Зітхає в роздумі)
Як непомітно старість наступила...
Уста ще свіжі, очі молоді,
А вже нема в душі тієї сили,
Яка колись людей мені корила,
Коли сама судила я вождів...
О, якби з пліч тепер хоч років двадцять...
Чи стала б я за стінами триматься...
Сама б з мечем полинула на бій...
Минуло все, що в юності моїй
Моє життя з героями рівняло...
Де ви, могутні ярли давніх літ...
Де ти, Еймунд, чий вільний меч і щит
Судьбу царів на терезах схиляли...
Минуло все... скорилась я сама,
І, як звичайна жінка, край вікна
За чоловіка долю вболіваю...
(Шум битви збільшується)
О Боже мій... Тривога ще зроєтає...
Де Вальдемар? Нещастя з цим дитям!
Підіть мерщій покличте! Де він ходить?

Володимир (вбігає збуджений. Він в кольчузі й шоломі)

О, мамо, як цікаво! Я був там!
Там наверху! На самій вежі.

Інгігерда

Годі!
Не смій ніде, хлопчисько неслухняний!
Сиди отут!

Володимир

О, мамо! Тільки раз!

Інгігерда

Сиди у нас.

Володимир

Не хочу я з жінками!

Інгігерда

Ти ще малий.

Володимир (гордо)

Я — Новгородський князь!
Мені казав про це напевно тато,
І мушу я свій город захищати!
Пусти мене, мамуню!
(Ластиться до матері)

Інгігерда (голубить йому голову)

Хлопчик бідний!
Не легкий це припав тобі уділ...
Бо Новгород не те, що Київ рідний...
Там житимеш в осиному гнізді,
Серед мужів суворих і свавільних...
Чи зможеш ти?

Володимир

Нічого не боюсь!
Пусти мене! Не можу я сидіти,
Коли там битва точиться за Русь!
Все поле скрізь шоломами укрито!
Дзвенять мечі, щити! Гремить труба,
А зверху стріли носяться мов тучі,
І батька меч, як блискавка разюча,
В усіх кінцях просіки проруба!

II

Входить Парфеній, обережно пробираючись вздовж стін і зітхаючи.

Парфеній

О, Господи! Почуй мої молитви!
Пропав, погиб! Загинув, як курча!

Входить Свічкогас в ратному одязі, в броні, з сокирою. Жінки кидаються до нього.

Інгігерда

Що сталося? Чого ти тут? Як битва?
Де зараз князь?

Свічкогас

Од нього я примчав,
Казав, щоб ви нічого не боялись.
Все йде гаразд. Один лише загін
Сюди прорвавсь, і, щоб чого не сталось,
Князь надіслав за ними наздогін
Мене й Роальда. Замок захищати.

Інгігерда

Невже вони на замок вже ідуть?

Парфеній

О Боже мій! Куди ж тепер тікати!

Свічкогас

Не пустимо, княгине, певна будь!
Сидіть спокійно — лиш од вікон далі,
Бо ще стріла влетить яка дурна.

Парфеній

Пропав! Погиб! І книги всі пропали!

Володимир

Я з ним іду! Коли іде війна —
Не може князь ховатися з жінками!
Не смієш ти затримувать мене!

III

Входить, як завжди спокійний, Сильвестр.

Сильвестр (благословляє Свічкогаса)

Йди, сину мій, змагайся з ворогами,
Хай мужество Господь тобі вдихне.

Свічкогас виходить.

Володимир

Скажи хоч ти, премудрий отче, мамі,
Щоб і мене пустила.

Сильвестр

Сину мій!
Ще млад єси, щоб труд і подвиг ратний
Достойно міг підняти в час тяжкий.
Черпай із книг науку благодатну
І мудростію душу укріпляй.

Крики і шум бою ближче.

Жінки (в розпачі)

О, Господи! Владичице небесна!
Поганцям злим в обиду нас не дай!
Не допусти загинути безчесно!

Сильвестр

Не бійтеся! Не дасть вас Бог в обиду,
Бо крепок князь і дух його міцний!

Парфеній (хапаючи Сильвестра за рясу)

О пом'яни, Господь, царя Давида...
Послухай, Авво! Хай по тій ціні!
Я згоджуюсь! Хай буде п'ятдесят!
Віддам псалтир за п'ятдесят я гривен!
Як князь казав.

Сильвестр (спокійно)

Чому не брав, коли давав тобі він?
А хочеш двадцять?

Парфеній (в жасі)

Ой! Мене проймає дрож!
Та це ж дурно! Це ж одверта шкода!
Один пергамен коштує.

Сильвестр

Ну що ж!
Тоді не треба.

У вікно влітає довга стріла і встромляється, тремтячи в стіну.

Парфеній

Ґвалт! Рятуйте! Згода!
Я згоджуюсь! Давай негайно гроші!
Хай двадцять гривен! Золотом давай!

Сильвестр

Давно би так.

(Спокійно виймає й лічить гроші, тоді дає Парфенію)

Бери. Ціна хороша.

Парфеній

О, Боже мій! Пропало все... Гай-гай!
За двадцять гривен!

IV

Вбігає Мирослав.

Мирослав (збуджений)

Радуйся, княгине!
Стенувся ворог, кинувся назад;
Їх без числа на полі битви гине
Розбитий буде хижий супостат!

Інгіґерда

Хвалити Бога! Слава Ярославу!

Володимир

А ти мене від слави відтягла!

Сильвестр

Велик наш Бог! Повік йому хвала!
А князю честь і воїнам всім слава!

Парфеній (в розпачі)

Продешевив! Пропало сорок гривен!
Було б одну хвилину зачекать!

Інгіґерда

Назустріч князю! Славте подвиг дивний!
І Ярослава переможну рать!

Клики. Сурми. Музика.

Входить Ярослав з голим мечем в руці, в супроводі озброєних дружинників, грідей і бояр.

Вигуки

Хвала! Осанна! Слава в вишніх Богу!
Нехай живе великий Ярослав,
Що печенігів силу подолав!
Хвала! Побіда! Славте перемогу!

Володимир і Інгіґерда обіймають князя. Входять Роальд, Свічкогас, Мирослав.

Ярослав

Ну, повернулись з поля косарі,
Стрічай, жона, трудівників держави
І мужу піт з чола його утри!

(Сідає на престол і віддає меч боярину)

Інгіґерда підносить князю на срібному блюді золоту чашу з вином і шовкову хустку.

Інгіґерда

Здоров був, княже, ладо мій ласкавий,
Пий чашу цю, живи багато літ!

Ярослав (знімає шолом, бере хустку і витирає піт і кров з обличчя)

Не в перший раз я витираю піт
Після роботи на полях кривавих.

(Підводиться й бере чашу)

Прославим Бога і святу Софію,
Що нам дали побіду в цій війні,
І вам спасибі, браття дорогії,
Бо стійко Русь ви нині боронили
І розгромили орди навісні!
Хвала і честь вам, славні переможці!
Я за здоров'я ваше чашу п'ю!

(П'є)

Всі

Тобі хвала, великий Ярослав!

Ярослав

А де ж мої хоробрі новгородці?
Де мужі всі, що Новгород послав?

V

Входять Давид, Ратибор і ще 2 новгородці, несучи на плечах покриті чорним сукном ноші, які вони ставлять на підлогу. Стурбований Ярослав підводиться.

Ярослав

Хто це такий? Хто пав за Русь в бою?

Ратибор (хмуро й врочисто)

Микита, син чесного Коснятина,
Хто, як і сам Добринич, положив
Своє життя за тебе, господине.

Джема (з криком розпачу кидається на труп Микити)

Микито, любий! Друже мій єдиний,
Чом ти мене, нещасну, залишив!
Мандрівець бідний... як і я, блукав
По світу ти без друга, без дружини,
З пекучим болем в серці, ти не мав,
Де голови сумної прихилити...
Один, як я... один, як я, на світі...

Вигнанцем жив... вигнанцем бідним вмер...

Ярослав (повільно сходить з престола і схиляє голову перед Микитою)

Неправда! Не вигнанець він тепер,
Бо чесно вмер за Русь на полі брані,
Для Києва смиривши гордий дух...
Прощай, Микито, серце полум'яне,
Мій чесний ворог і таємний друг.
Прости мене за кривди, бідний брате,
Що ти зазнав од мене без провин,
Бо не хотів усобної я раті,
Яку підняти мислив Коснятин.
Прощай, мій друже... З честю, як Добриню,
Тебе ми поховаєм над Дніпром.

По знаку князя Микиту виносять. Джема йде за ним.

А вам клянуся праведним хрестом,
О мужі новгородські, що від нині
За вашу службу, вірність і добро
Я город ваш звільняю од данини.
Се грамоту даю вам і устав
І цілуванням хресним обіцяю,
Да держите обичай ваших прав.
Да посягнуть ніхто же не дерзає
На новгородські вольності святі.
А щоб закон і правду вам блюсти,
Для цього сина князем посилаю.
Я в Новгород, щоб вірно вам служив,
Як власний князь, а не посол чужий.

(Підзиває Володимира, який стає поряд батька перед троном)

Тепер хвалу вознесемо ми Богу,
Прославимо його за перемогу,
Що Київ наш од згуби захистив...
І я клянусь, що там на полі бою,
Де я сьогодні ворога побив,
Я дивний храм воздвигну і построю
В ім'я Софії, щоб в віках вона
Стояла там, як свідок наших днів,
Як Русі нерушимая стіна!

Всі

Хвала тобі, великий Ярослав!

Журейко (входить)

Побіда княже! Господа прослав!
Побито вщент поганих супостатів,
Не знали в розпачі, куди тікати
І потонули в Сітомлі-ріці!

Всі

Нехай живуть звитяжці молодці!

Ярослав

Благословен єси за добрі вісті!
Ну, каменщик, чи не пора би нам,
Поклавши меч, на риштування лізти,
Почати знову будувати храм...
Лишайся в нас, якраз святу Софію,
Чудовий храм почну я будувать...

Журейко

Ні, княже мій! Тяжкий для мене Київ,
Бо не судилось щастя тут зазнать.
Даруй мені... дозволь служити й далі
Тобі в степах, на Бузі, край морів,
Є в мене там ватага смільчаків,
З якими забуваю я печалі.

Ярослав

Ну що ж... іди. Так, різний в нас талан.
Тобі судила доля будувати,
Ти ж прагнеш битв і вічних мандрувань.
Я все життя не відаю спокою,
В трудах і битвах їжджу по Русі,
А я б хотів міста і храми строїть,
Кохатися в премудрості й красі,
І більшої я радості не знаю.
І книга ось предивная такая
Ще більше душу веселить мені,
Ніж славная побіда на війні.

Сильвестр

Дозволь тобі цей твір подарувати,
Його сьогодні в грека я купив,
Лиш двадцять гривен хитрому сплатив.

Парфеній (наближується)

Задурно зовсім! Чистая утрата!

Ярослав (цілує Сильвестра)

Спасибі, отче! Та не гоже нам
Скарби словесні дешево цінити.
За книгу цю звели моїм дякам
Ще вісімдесят гривен заплатити.

Парфеній (в захваті)

О, мудрий князь! Великий государ!
Великодушність є алмаз порфіри!

Ярослав (продовжує)

Бо десять сел не є достатня міра,
Щоб оцінить мистецтва дивний дар.
Ну, а тепер я всіх зову на пир.
Ми чаші там піднімем золотії
За нашу Русь, за наш державний Київ,
За витязів, що в битві за Софію
Погибли з честю... Слава їм і мир...
А ми, кому судилося ще жити,
Життя трудом повинні заслужити
І сили всі вітчизні присвятить.
Безсмертна Русь. Отам на полі бою
Новий чудовий Київ я построю.
Величний, пишний, як краса століть.
Серед дерев златими куполами
Постане він високо на горах,
А з мурів кріпких золотая брама
В нові часи одкриє світлий шлях!

Музика. Вигуки.

Завіса.

27/IX 1944 р.

Передплачуйте! Читайте! Поширюйте!

"ПОРОГИ"

перший літературно-мистецький журнал на американському континенті.

В "ПОРОГАХ"

друкують свої праці українські поети, письменники, мистці та вчені.

В "ПОРОГАХ"

друкуються переклади кращих літераторів світу.

Річна передплата в Канаді і ЗДА $3.00.

Замовлення слати на наше представництво в Канаді:

"Nowi Dni",
Box 452, Term. "A", Toronto, Ont.

ЕВГЕН В. БАЧИНСЬКИЙ (Женева)

МОЇ ЗУСТРІЧІ ТА СИЛУЕТИ УКРАЇНСЬКИХ МАЛЯРІВ І РІЗЬБАРІВ НА ЧУЖИНІ

(Спомини старого емігранта за роки 1908-1950)

25. "Exposition Russe", організована при участі родини колишнього гетьмана Скоропадського.

Під час першої війни і зразу по війні Льозанна була осередком української і російської еміграції у Швайцарії. Тут була Експозитура СВУ з місячником "La Revue Ukrainienne", тут була заснована Петром Чикаленком "Українська Книгарня", і головно тут провадило свою многобічну діяльність "Українське Бюро", засноване В. Степанівським, та тижневик французькою мовою "L'Ukraine". В Льозанні було також повно російських емігрантів; серед них головну ролю грали всякої масти офіційні й аристократичні родини. До них приєдналася і родина Скоропадських, що тоді вважала себе за правдиво російську і до української колонії відносилася негативно, як не сказати — вороже!

Так ото літом 1919 року "Союз русских женщин" зорганізував у чудовім і обширнім "Касіно Монбенон" виставу російського мистецтва й етнографічних виробів усеросійського маштабу. Було виставлено більш трьохсот речей, з яких закаталоговано у виданому французькому мовою каталозі 150 речей, розміщених в окремих залях, що носили назви: "Центральна Росія — Московія", „Сибір", „Малоросія", "Бесарабія", "Крим", „Кавказ", „Туркестан", і речі історичні. релігійне мистецтво і т. ін. Я оглядав цю виставу й занотував зразки наших українських малярів: Врубеля, Рєпіна, Сірого, Крамського. В VI залі, присвяченій Україні, були стараннями Скоропадських виставлені різні вишиванки, сорочки, килими, рушники подільські і скатертини з виробні Скоропадських у Полтаві. Були там українські костюми, історичні й народні, ляльки, одежа селянська і навіть представлена була косовиця в "Малоросії"! Не бракувало і різних народніх ганчарських виробів та кустарних іграшок. Уся вистава — за згодою українського гетьмана! — мала завдання показати чужинцям велич і красу "единої-неделімої" російської держави! Окрему кімнату займала вистава модерних російських малярів, що в той час перебували в Швайцарії, або швайцарців з Росії. Поміж виставленими картинами були й твори українських малярів: В. Гусенка, М. Ґе, А. Кашинського і, може, ще когось, не пригадую.

Вистава відбувалася від 16 до 25 червня 1919 року і мала успіх!

Були там виставлені вироби російських полонених у Німеччині й Австрії, але жадного з українських таборів у Раштадті, Вецлярі, Зальцведелі, Фрайштаті й ін. В українській пресі не було жадного рядка про цю виставу!

26. Микола Миколаєвич Ґе — Nicolas Gay

Микола Ґе, син відомого маляра — також Миколи Ґе, що народився, жив і вмер в Україні, — був скорше космополіт, ніж українець, дарма що мати й жінка його були українки, і що він досить добре знав народню українську мову та більшість свого життя провів в Україні. Народився під час подорожі батьків в Італії, 13 жовтня 1857 року. Прадід його був француз, і він на старість прийняв французьке громадянство, тому що був людина французької культури і тому що два його сини полягли за Францію під час першої світової війни. Але М. М. Ґе тягнуло і до Італії, де він довго жив і знав досконало італійську мову. Мав він також сентимент до поляків, бо бабка його Садовська була полька і співпрацювала з Косцюшком. Проживши довгий час у Росії, він прекрасно пізнав росіян. Але всетаки найбільше його притягав чар українського народу. Вищу освіту (правничу) він закінчив у Києві. Нарешті останні роки він провів у Швайцарії, де мав великі зв'язки. Тут він і вмер 5 листопада 1938 року, проживши 82 роки. Як же не вважати його космополітом?!

А втім Микола Ґе немало прислужився національному визволенню України! Написав чимало статтей про Україну, з яких дещо вийшло окремою книжкою п. з.: "De l'Autocratie a la Democratie" (Женева, 1919 р., стор. 115). Містив статті в журналі "Тризуб" (Париж), був членом "Швайцарської Ліги Республік бувшої Росії" (Женева, 1920 р.), з доручення якої виступав на мітингу в "Залі Реформації" 11 лютого 1920 р., нарешті в квітні 1921 року був делегатом Українського Червоного Хреста на X-ій Конференції Міжнароднього Червоного Хреста в Женеві, і т. д. В його багатющім архіві (він залишив його родині Де Ватвіль у її замку в Gingins, де жив останній час і вмер), залишилося чимало документів про Україну... Це була надзвичайно оригінальна людина, високо освічена й талановита!

Я познайомився з ним ще в 1917 році, коли Микола Миколаєвич був представником Хліборобського Департаменту Росії в Берні і спроваджував в Україну чудову швайцарську расу сементальських корів для поліпшення нашої худоби. Але ми поприятелювали від 1919 р., коли він почав писати в "Журналь де Женев" шерег статтей про Росію й Україну, за які тодішні представники "демократичної" Росії його навіть назвали в пресі "ворогом російського народу" ("Трібюн де Льозан" 17. 8. 1919)! З того часу ми не поривали приязних зв'язків і часто бачилися. Іноді я з його уст занотовував надзвичайно цікаві шматочки оповідань про Україну.

Особливо багато в мене занотовано про його батька маляра. Син виправляв всякі неточності (як казав, "баламутства"), що написали різні автори в енциклопедичних словниках і в пресі, напр., В. Миропільський у журналах „Мета" й „Америка" від 5. 5. 1931 року. Ці його зауваження, надзвичайно цінні для історії мистецтва, я хочу принагідно оголосити. Тут їм не місце. Одначе дещо, особливо що торкається його самого, тут мушу подати. Бувши абсолютним атеїстом (хоч скінчив теологію в Парижі), Микола Ґе надавав виключне значення, навіть перебільшене, католицизму й особливо цінив відомого московського публіциста-філософа Чаадаева, власне за його захист католицької культури. М. М. Ґе був трохи нетолерантним до інших, напр., відомих українських діячів В. Прокоповича, А. Шульгина і ін. Деяких називав просто "українсько-російськими інтелігентами" (!), що не досить знають свій рідний нарід. Натомість високо цінив С. В. Петлюру, що мав ясний державницький розум. Микола Ґе-син дуже добре знав проф. Костомарова і його матір-кріпачку, і оповідав про них дуже цікаві речі. На жаль, я не занотував, бо повірив йому, ніби те все він оголосить

у „Тризубі", а тимчасом потім він признався мені, що не любить, щоб його спомини занотовували, бо це ж його „маєток", як у інших гроші в банку або земля чи дім! Отже дуже часто доводилося слухати, а не ризикувати робити нотатки, щоб не дратувати старого. Все ж у мене є записки про те, як він мав розмови з нашими „штундистами".

З 1887 року М. Ґе працював на господарстві в хуторі свого батька в Борзенщині на Чернігівщині, де він мав 365 десятин землі. Тут він одружився з українською селянкою і мав від неї двох синів. Оповідав, як його батько малював у релігійнім екстазі свої твори: "Розпяття", „Юда", „Що то є „Істина?" й ін. Батько перевіряв на собі способи, якими міг Ісус бути розпятим. Цей твір тепер у Франції.

Свої спомини М. М. Ґе почав друкувати в Парижі в російськім журналі "Современное Обозреніе" майже напередодні смерти і, звичайно, не закінчив! Оповідав, що його батько ніколи не знав Т. Шевченка і не міг намалювати його портрету. Той портрет, що про нього запитував Л. Е. Чикаленко, є звичайною фальшивкою! Знав і оповідав М. Ґе також про Стороженка, про Мордовця. Його листування і спомини про Льва Толстого вийшли у Флоренції в 1937 році. Про свого батька він мав писати окремо, але чи написав? Казав мені, що диктує свої спомини стенографічно, однак не відомо, чи багато оповів...

Варто тут згадати, що відому обгортку для журналу "Кіевская Старина" намалював акварелю і олівцем М. М. Ґе з оригінальних гетьманських клейнодів. Пізніше той малюнок трохи скоротили й упростили. Один раз оповідав М. Ґе про Житецького, у якого він зустрічався з тодішніми українськими народниками-нігілістами, яких звали "ґавами"! Вони носили українське убрання, довгу чуприну і провадили народницьку українську пропаганду досить незграбно й наївно. Мати М. М. була з роду українського письменника й поета Віктора Забіли.

У липні-серпні 1949 року була влаштована в середньовічній фортеці-палаці пані Де-Ватвіль "Жінжен" коло Ніону, вистава творів мистецтва; серед них було кілька картин Миколи Ґе-батька, його рисунки олівцем і нариси ілюстрацій до творів Л. М. Толстого, який був його приятель. На цій виставі було також багато акварельних малюнків Миколи Ґе-сина.

Микола Миколаєвич Ґе був дуже цікава людина і мало тепер таких залишилося, що б так досконало і глибоко знали колишній побут, світогляд і життя українського селянина та дрібної шляхти...

Умер він скоропостижно й несподівано, бо був ще міцний як дуб і казав, що старітися почне від 90 років!.. Умер 5 листопада 1938 р. Похований на цвинтарі палацу "Жінжен", недалеко від своєї пасіки. Українська колонія відпроваджувала його на місце вічного спокою.

27. Олександер Кашинський

У 1920 році, коли я познайомився з ним і його дружиною, це були ще мало свідомі національно українці, родом з Харківщини. Як майже сусіди, ми часто бачилися, і він вступив навіть до "Української Громади" в Женеві. Потім, на моє прохання, намалював обкладинку для "Messager de la Chambre de Commerce Ukraino-Suisse a Geneve", де я тоді був генеральним секретарем.

Від 26 грудня 1920 до 25 січня 1921 року брав участь у "Міжнародній Виставі Модерного Мистецтва" в Женеві, де виставив свої дев'ять малюнків олійними фарбами. Один з них, "Еспанська танцюристка", був репродукований у фарбах у каталозі вистави. Це була високо талановита композиція. Його дружина на тій виставі виставляла також три речі з прикладного мистецтва. На виставі були і дві композиції А. П. Архипенка, відомого різьбаря.

У липні 1922 Кашинські виїхали до США.

Цікавий, чи мене пам'ятають? Я б хотів одержати від них листа!

28. Петрино-Залозецька

З Залозецькою я ніколи навіть не був знайомий, зате з її чоловіком, проф. Вол. Залозецьким, нераз бачився і кількакратно листувався, бо він був у 1920 році радником Української Дипломатичної Місії в Швайцарії. Разом з своєю дружиною він допомагав мені влаштувати 24 червня 1920 р. в сальонах готелю "Метрополь" у Женеві "Концерт-Чай" на користь українських дітей-збігців, а також "Виставу народнього українського мистецтва", зложену майже з самих моїх власних експонатів. За це я одержав грамоту-подяку від Місії, підписану д-ром Залозецьким. Пані Петрино-Залозецька намалювала для тієї вистави кілька нарисів у гуцульськім стилю, бо Залозецькі були родом з Буковини. Не чув я ніколи, щоб пані Петрино-Залозецька десь виставляла свої твори. Це була дійсно шляхетна й високо культурна родина.

29. Юрій Вовк

Це вже в 1922 році був талановитий гравер-артист! Зберігаю одержані в спадщині по П. І. Чижевськім його листування і 12 малюнків гравюр, які він виконав на замовлення для видання поштових марок УНР, та вісім малюнків для ілюстрації брошури, що її написав французькою мовою той же Павло Чижевський. На жаль, ані марки, ані брошура в тім 1922 р. не вийшли і взагалі не побачили світу! Шкода!

Пізніше Юрій Вовк працював у Празі і виставляв там у Студії Пластичного Мистецтва свої твори "під Нарбута", наприклад, у 1925 р. для ілюстрації казок та чеського Брема. Але виставляв він і портрети. Я зберігаю в своїм архіві один такий портрет покійного Чижевського, який уважаю за накращий з усіх портретів Чижевського.

30. Володимир Гусенко

Талановитий земляк, виставляв свої твори в Льозанні на початку лютого 1929 року, в музею "Арльо". Були там олійні краєвиди з України, портрет його батька і різні малюнки пастеллю. Місцева "Газет де Льозан" вмістила тоді ж з нагоди вистави дуже прихильну рецензію.

Я двічі писав йому за посередництвом редакції, але відповіді не отримав!.. Довідався лише, що він хворий і перебуває в санаторії в горах. Дуже жалую, що не міг познайомитися і його відвідати.

31. Ілля Ефимович Репін

Хто не чув про цього одного з найталановитіших українських малярів? Хто не має в себе репродукції, бодай на листівці, його "Запорожці", що пишуть листа турецькому султану?

Як кожну геніяльну людину-українця, викрадають у нас і Іллю Ефимовича Репіна, хоч він не раз признавався і то офіційно до української народности. За звідомленнями нашої преси, вже в часи Центральної

Ради І. Е. Репін декларувався українцем і нібито хотів переїхати до нашої столиці, щоб працювати в новозаснованій Академії Мистецтв. А вдруге ("Новий Шлях", 28. 10. 1950) подавали, ніби він уже з Фінляндії недовго до смерти писав до еміграційного уряду УНР, що він почуває себе українцем! Коли він святкував ювілей свого народження — 85 літ — "Українське Товариство" в Женеві вислало йому в Куокколо у Фінляндію такого листа:

"Високодостойний і Вельмидорогий Добродію Ілля Ефимович!

"Українське Товариство" в Женеві, культурно-національна інституція всіх перебуваючих у Швайцарії українців, має за велику честь і шану привітати Вас, наш Дорогий Земляче і Генію Творчої України, з 85-літнім ювілеєм життя. Прохаємо Милосердного Господа, щоб дав Вам ще довгі роки й сили життя на славу рідного народу, який числить Вас, Високошановний Ім'янинику, поміж своїх найчільніших синів. Хоч Ваша творчість належить цілому людству, але не можемо дозволити, щоб московський нарід анексував Вас собі! Ми знаємо й віримо, що творець „Запоріжців" не лише народженням належить до своєї рідної української народности! Дай же, Боже, Вам ще "лебединий крик і журавлиний вік"! Ваші вдячні і глибоко зворушені земляки на далекій чужині.

Евген Бачинський — голова, д-р Федір Мартинюк — секретар, д-р Ганна Чикаленко-Келлер — скарбник, д-р Петро Ковалів — бібліотекар. Женева, 14. 8. 1929 р."

На цей привіт швайцарських українців відповіді не було. І цілком зрозуміло, бо вже у вересні 1930 року І. Е. Репін умер у своїй віллі "Пенати" в Фінляндії.

Народився він 24. 7. 1844 року в Чугуєві на Харківщині. За своє життя він завжди називав себе козаком і приятелював з проф. Яворницьким, Д. Мордовцем, В. Тарнавським, Е. Чикаленком, Королевим і ін. На чужині Репіна "Запорожці" були виставлені в 1896 році в Мюнхені й у Будапешті та одержали золоті медалі. Оригінал знаходиться в Третяковській Галереї в Москві, а Український Музей у Харкові одержав у 1931 р. тільки варіянт того образа. Для цієї картини майже всі запорозькі речі і навіть череп з зубами надіслав Репінові проф. Яворницький з Січеслава (Дніпропетровська). Швайцарська преса поміщала не раз статті про творчість І. Е. Репіна (напр. "Трібюн де Женев" 11. 3. 1943), яку розглядають як російську! Зрештою анексувала його і московська преса, подібно як Гоголя...

Але українці не забували про його нащадків. От так з Женеви пані проф. Наталія Лебединська до самої своєї смерти посилала гроші унукам І. Е. Репіна, що жили у великих злиднях біля Ніцци у Франції. Це були діти Тетяни, дочки нашого великого маляра, що були примушені виїхати з Фінляндії. Про Репіна багато писала наша преса на чужині і певно ще буде писати...

(Далі буде)

МИХ. ПАВЛЮК

НЕЛЮДСЬКИЙ ВИЗИСК ПІДДАНИХ СРСР

Економічна система в СРСР мала не одну фазу свого розвитку. Але тепер там вже довший час економічні відносини регулюються системою, так званого "завершеного соціялізму". Характер та головно розміри визиску селян, робітників та службовців при "завершеному соціялізмі" мають виключно важливе значення. Це власне одне з найкардинальніших питань оцінки всієї радянської соціяльно-економічної системи.

Спостереження доводять, що Кремль довів визиск своїх підданців до нечуваних розмірів і має чистих прибутків від 1000 до 2000% на собівартість всіх предметів широкого вжитку і в першу чергу по хлібу і взагалі харчовим продуктам. Ці прибутки на користь держави не важко обрахувати, беручи відомі всім ціни майже на всю сировину сільського господарства СРСР та найбільшу частину продуктів харчування, за які комуністична влада платить виробникові (колгоспникові та колгоспові) та беручи ціни, за якими уряд продає вироби з цих продуктів та сировини своїм підданцям приблизно на 1939 рік.

Як відомо, радянська влада стягає з селян колгоспників по хлібоздачі до 400 кгр. зерна з гектара, сплачуючи за це зерно за твердими цінами від 75 коп. до 1 карб. за 16 кгр. зерна. Але хліб з цього зерна уряд продавав по цінах від 75 к. до 2 карб. 70 коп. за 1 кгр. хліба.

А тому уряд від продажу хліба має валового прибутку на вартість зерна (у відсотках):

З продажу пшеничного хліба з борошна звичайного млива — 2300%,

З продажу пшеничного хліба 85% млива — 3260%,

З продажу пшеничного хліба 70% млива — 6000%,

З продажу житнього хліба з борошна звичайного млива — 2300%.

Крім того уряд через кооперацію в "добровільно-примусовий" спосіб купує зерно у колгоспів у такій кількості, щоб у колгоспах не лишилося товарового зерна — за пшеницю 2 карб. 50 коп. за пуд (16 кілограм). Хліб із цього зерна комуністи продають по цінах 75 коп. до 2 карб. 70 коп. за 1 кіло.

А тому комуністична держава має валового прибутку з продажу цього хліба:

Продажу пшеничного хліба з борошна прост. млива — 960%.

З продажу пшеничного хліба 85% млива — 1250%,

З продажу пшеничного хліба 70% млива — 2360%.

Так виглядає у відсотках валовий прибуток з продажу хліба.

З причини неможливости встановити точну калькуляцію собівартости закупки та млива зерна, випечки та роздрібненого продажу хліба, ми були змушені оперувати лише відсотками валового прибутку. Але для порівняння можна подати точні дані валових нагромаджень на вартість зерна, що були в Росії до революції, які дають лише 60% на вартість зерна.

Як бачимо, валовий прибуток на вартість зерна в часи „завершеного соціялізму" у відносних показниках перевищує відносні показники за часів царату найменше в 14 разів і найбільше в 100 разів.

Це пояснюється тим, що в Росії до революції продуцент зерна одержував у відсотках з продажної ціни хліба не печеного 62,5%. Отже купівля зерна, транспортування, мливо, випечка, роздрібний продаж з додатками та прибутками на користь осіб, що провадили

всі ці операції дорівнювали лише 37,5% до роздрібної продажної ціни на печений хліб.

При соціялізмі ж виробник зерна, зданого по хлібоздачі, одержує лише 4,1% з продажної ціни хліба і по зерну, що було куплене через кооперацію, — 10,5% від роздрібної продажної ціни на хліб. Отже, продуцент при „завершеному соціялізмі" одержує, у порівнянні з передреволюційними числами, у 15 разів менше по зерну, закупленому по хлібоздачі, і в 6 разів менше по зерну, закупленому через кооперацію при витраті часу на роботу в колгоспі на 60% більше ніж до революції. Це дає нам змогу встановити, що на зерні, закупленому по хлібоздачі, по одній купівлі зерна уряд має чистих прибутків 1640 відсотків, які він реалізує через продаж хліба робітникам, службовцям та тим же селянам.

Проте, значно важливішими є навіть не ці подані підрахунки прибутків уряду, а стан реальної зарплатні робітника та службовця, а також реального прибутку колгоспника від його праці в колгоспі. Такі великі прибутки на користь уряду повинні мати відповідний відбиток у стані реальної зарплатні. У противному разі наші підрахунки могли б викликати обґрунтовані сумніви.

Реальна зарплатня робітників та службовців у порівнянні з часами НЕП-и*) знижена для робітників та службовців в 3-4 рази. Так чорнороб на будівництві в 1927-28 роках заробляв біля 45 карб. на місяць і на цю суму міг купити житнього хліба 900 кілограмів, а в 1939 році чорнороб одержував пересічно 180 карб. і міг на них купити лише 180 кілограмів житнього хліба. Також чорнороб в роки 1927-28 міг купити 900 білих французьких булок, а в 1939 році лише 180 штук. Так само виглядає реальна зарплатня робітника та службовця по всім крупам, макаронним і взагалі борошняним продуктам. По товщу, цукру, м'ясу ми маємо ту саму картину тільки з ще більшим зниженням реальної зарплатні, а наведені вище приклади по хлібних продуктах дають зниження реальної зарплатні для робітників та службовців в 3-4 рази не менше.

По взуттю, одягу та інших предметах широкого вжитку теж можна константувати зменшення реальної зарплатні робітників та службовців навіть в більших розмірах ніж по харчах. Так в 1927-28 роках чорнороб міг купити на місячну зарплатню 6 пар юхтових чобіт, а в 1939 році лише одну пару.

При "завершеному соціялізмі" довгий час мешкання та ліки можна було мати за досить низькими цінами, але за декілька років перед другою світовою війною ці ціни були значно підвищені. Як додати до цього всього введення приблизно з половини тридцятих років досить високої платні за навчання (ВУЗИ) та зменшення всіх видів соціяльного забезпечення включно до плати за спецодяг, то вказане нами зменшення реальної зарплатні робітників та службовців в порівнянні з часами НЕП-и в 3-4 рази ніяк не є перебільшеним.

Крім того треба мати на увазі, що з часів НЕП-и господарство було значно індустріялізоване, механізоване та раціоналізоване і продуктивність праці робітників значно піднялась, але як бачимо, робітник від цього підвищення продуктивности його праці має лише зниження реальної зарплатні не менше як в 3-4 рази. Це доводить нам, що весь прибуток від підвищення продуктивности праці заводського робітника повністю піде в прибуток держави і реалізується через зниження реальної зарплатні, шляхом продажу державою харчів і краму за надмірно високими цінами. Не маючи в своєму розпорядженні даних про відсоток піднесення продуктивности праці робітника в порівнянні з часами НЕП-и; ми не можемо встановити відсоткового розміру цих додаткових прибутків на користь уряду, але гадаємо, що тут криється не менш 150-200 відсотків.

Колгоспне селянство СРСР зазнало ще більшого зниження своїх реальних заробітків в колгоспному господарстві ніж робітники та службовці. Пересічний селянин при НЕП-і при пересічному земельному наділі в 5,5 гектари тільки в неврожайні роки мав більше 2000 кілограмів зерна, а звичайний збір врожаю був 3000-3500 кіл. При колгоспній системі він одержує на трудодні за офіційними даними біля 600 кілограмів. Отже, за урядовим підрахунком виходить, що колгоспник одержує в три рази менше ніж на своєму власному господарстві. Фактично колгоспник одержує значно менше, бо сам Косіор у промові по радіо твердив, що в 1937 році 47% колгоспів в Україні одержали лише 100 грам на трудодень, в той час як офіційна радянська статистика за 1937 рік подає пересічну видачу на трудодень 3,5 кілограмів. Косіор свою промову виголосив за тиждень перед тим, як був сам заарештований як „ворог народу". Важливо, що спостереження розмірів видачі зерна на трудодень цілком підтверджують заяву Косіора, тільки відносно всіх років існування колгоспної системи, а не лише 1937 року. Лишається висновок єдино правдивий, що реальна зарплатня колгоспників знижена не менш як в 4-5 разів.

Окремо треба відзначити, що коли на заводах уряд досяг збільшення продуктивности праці робітника, то колгоспна система знизила продуктивність праці селянина. Так до колективізації продуктивність робочого дня селянина по зернових культурах сягала до 30-32 кілограмів зерна на пророблений день, а колгоспна система при тракторизації багатьох процесів виробництва дає лише 12 кгр. зерна на пророблений трудодень. Отже, колгоспник крім зниження реальної його зарплатні в 4-5 разів має ще і збільшення своїх трудових зусиль по кількости витрачених трудоднів приблизно на 60%.

Подана вище коротка аналіза стану реальної зарплатні робітників, службовців та селян у СРСР повністю підтверджує наше твердження, що уряд має до 1000% чистих прибутків від реалізації на внутрішньому ринку продуктів харчування, взуття, одягу та інших предметів широкого вжитку, що зроблені з сировини, заготовленої в СРСР переважно з колгоспів та від колгоспників.

Треба мати на увазі, що ці 1000% прибутків уряд стягає приблизно половину з мешканців міста а другу половину з селян, бо цей прибуток в 1000%, реалізується приблизно на половину як прибуток по заготівлі і другу половину, як прибуток від реалізації: доказом цьому є стан зниження реальної зарплатні, який своїм розміром (в 3-4 рази) підтверджує такий розподіл тягара експлуатації на мешканців міста та села.

Але окремо треба відзначити, що нерідко в другу половину зими поважна частина селян примушена купувати хліб і тоді всі 1000% прибутку на користь комуністичної держави падають на плечі селян в частині купленого ними у держави хліба.

Так виглядає нелюдський визиск має населення

---

*) НЕП — Нова Економічна Політика (1921-1928 р.), яку увів Ленін замість військового комунізму. При НЕП-і допускалась (частково) приватна власність і приватна ініціятива.

СРСР, що перебуває на волі, по предметах першої потреби.

Проте уряд має прибутки, що обчислюються аж приблизно в 2000% по найдорожчих ґатунках хліба (білий хліб по 2,70 карб. за кілограм та печива — 14 карб. за кілограм, модерне взуття тощо). Але, звичайно, не це є головним джерелом одержання 2000% прибутків та вище. 10-15 мільйонів вязнів, що вже більше 20 років харчується хлібом, за який Кремль платить 75 коп. за 16 кілограм зерна, працюють у таборах за злиденні харчі й вони є тим об'єктом експлуатації, що дає Кремлю можливість реалізувати на свою користь прибутки не менше 2000%. Варто відзначити, що Гітлер максимально розгорнув працю кацетників, примусово вивезених та інших тільки тоді, коли дістав можливість дурно брати хліб на їх годування на східніх просторах Европи.

Коли б уряд платив колгоспам та колгоспникам не 4% ціни печеного хліба, а ті 62%, що їх селянин одержував до революції, то уряд уже не мав би економічного сенсу поширювати в'язничну господарчу систему.

Марна річ шукати в радянській звітності вказаних вище надзвичайно високих урядових прибутків. Це все ретельно приховано під різними назвами податків, спецнацінок, нарахувань, відрахувань тощо.

Для підрадянського селянина, робітника чи службовця цілком байдуже, під якою назвою з нього стягають ці надзвичайно високі суми протягом більше 20 років. Але ми не схильні змішувати ці дві цілком різні економічні категорії прибутків та податків. З усіх величезних прибутків на користь уряду вкупі з сумами, які він окремо стягає як податки, ми можемо віднести до податків тільки ті суми, які не перевищують посередніх та безпосередніх податків на душу населення в Росії до революції чи в інших демократичних країнах.

Само собою виникає питання: наскільки підрадянські маси поінформовані про розміри та методи експлуатації їх їхнім урядом.

Ті маси завжди відчувають свій жебрацький стан, але лише переважно селяни повністю усвідомлюють, як їх грабують і приблизно якими методами цей грабунок здійснюється. А мешканці міст, як службовці так і робітники, значно менше зорієнтовані в цьому питанні, хоч свої злидні відчувають дуже болюче.

Уряд вживає різних заходів, щоб відвернути увагу мешканців міста від справжнього винуватця злиднів. Час від часу улаштовують „показові процеси", обвинувачуючи якогось завідуючого крамницею в продажу за дорожчими цінами на 5-10%, ніж законом дозволено. На такому „показовому процесі" заля суду переповнена переважно домашніми господинями верстви робітників та службовців. Всі вони обурені й бажають суворого вироку суду. Прокурор нещадно обвинувачує керівника крамниці за те, що він продавав крам дорожче на 5-10% проти встановлених цін в роздрібній торгівлі. Підсудного засуджують. Натовп вітає суворий вирок.

А через 3-4 місяці прокуратура звертає увагу, що власне від підвищення ціни держава нічого не втратила, а навпаки дещо придбала і з таким розголосом засуджений завідувач крамниці часом скоро опинюється в іншому місті і там знову завідує крамницею.

Такі процеси роблять своє і відвертають увагу мешканців міста від дійсних винуватців нелюдської експлуатації урядом СРСР своїх підданців.

У цій статті ми весь час посилаємось на ціни, що існували в СРСР ще до другої світової війни. Тепер в СРСР ціни інші, але співвідношення між цінами закупу сировини і цінами на крам в роздрібній торгівлі лишилось те саме.

П. ЗАЯРСЬКИЙ

ЯК БІЛЬШОВИКИ ФАЛЬШУЮТЬ ШЕВЧЕНКА

Недавно у виданні Московського державного університету вийшла в світ книжка Я. Д. Дмитерка "Общественно-политические и философские взгляды Т. Г. Шевченка" (1951). При всій зовнішній "наукоподібності" книжка ця насправді є низькопробна агітка в ждановському дусі і нечувана фальсифікація Шевченка і його творчости.

Більшовики найдужче бояться вільної американської науки, що викриває більшовицьку фальсифікацію. Тому то з такою лютгю нападає Дмитерко на Америку, зокрема на професора К. Менинга та на українських емігрантів, обвинувачуючи їх у тому, що вони "фальшують історію України та творчість її національного поета".

Вся книжка Дмитерка перейнята модною ждановською тенденцією показати Шевченка як продукт "блатворного влияния передовой русской культуры". Щоб довести цю тезу, Дмитерко, всупереч добре відомим фактам, твердить про високу оцінку творчости Шевченка Бєлінським. Майже на кожній сторінці до нудоти повторює Дмитерко шабльонові фрази про "благотворное влияние" на формування світогляду Шевченка таких чинників як "передовое русское естествознание", "передовая русская литература". На всі лади тут повторюється заялозена фраза про "помощь и поддержку" "великого народа" та про боротьбу Шевченка за "единение с великим русским народом". Дмитерко доходить навіть до того, що вважає Шевченка за великого і щирого прихильника Переяславського договору України з Москвою. "В стремлении к единению с русским народом, в присоединении Украины к России Шевченко видел выражение светлого ума народа, его прогрессивной исторической роли", — так нахабно фальшує Дмитерко Шевченка, намагаючись приховати від читача такі твори Шевченка, як "Великий Льох", "Розрита могила", "Суботів" та багато інших, у яких Шевченко з граничною ясністю виявив своє різко негативне ставлення до Переяславського договору. Усім відомі тексти цих творів викривають неправду й фальш Дмитерка і спростовують її.

Фальшує Дмитерко і погляди Герцена на Україну. Цитуючи Герцена, Дмитерко ставить соромливі крапки на тому місці, де Герцен пише такі слова: **"Украину следует признать свободной и независимой страной".** Далі Дмитерко цитує такі слова Герцена: "Развяжемте им руки, развяжемте им язык: пусть речь их будет совершенно свободна, и тогда пусть они скажут свое слово, перешагнут кнут к нам..." На цьому Дмитерко несподівано обриває цитату з Герцена, бо дальші слова Герцена дуже невигідні для Дмитерка. Ось як закінчує свою думку Герцен: "Через папеж к вам, или, если они умны, протянут нам обоим руки на братской союз и на НЕЗАВИСИМОСТЬ от обоих". Останні сло-

ва Дмитерко старанно замовчує. Урізуючи і пропускаючи невигідні для ждановської тенденції висловлювання Герцена, Дмитерко цим самим спотворює і фальшує думки Герцена про Україну.

У своєму рабському плазуванні перед Росією Дмитерко доходить до того, що висловлює цілком абсурдну думку про те, що царський уряд "одинаково угнетал как русский так и украинский народы". Дмитерко цією тезою протирічить сам собі, бо на 73 сторінці своєї книжки він пише цілком протилежне тому, що він писав у цій же книжці на сторінці 22, коли він, відзначаючи національний гніт Росії та її „насильственную руссификационную политику", стверджував свої думки цитатами з „Краткого курса истории ВКП(б)", що стосувалися до національної політики царського уряду. Ось та цитата, що її наводить Дмитерко на 22 стор. і що цілковито заперечує висловлену на 73 стор. тезу про "однакове" становище українського і російського народів у царській Росії:

"Царская Россия в отношении национальных меньшинств проявляла себя, как подлинная "ТЮРЬМА НАРОДОВ". В национальных областях все или почти все государственные должности занимали русские чиновники. Все дела в учреждениях и судах велись на русском языке... Царское правительство стремилось задушить всякое проявление национальной культуры, проводило политику насильственного „обрусения" нерусских национальностей. Царизм выступал в качестве пачала и мучителя нерусских народов". Чому ж Дмитерко збув про цю цитату на 22 стор. і на 73 стор. твердить уже про „одинаковую" судьбу українців і росіян під пануванням царської Росії??!!

Зміст книги Дмитерка взагалі не відповідає темі: „Громадсько-політичні та філософські погляди Шевченка". Ніякої відповіді на поставлені питання книжка Дмитерка не дає! Ця книжка ніяк не робить чести Московському державному університетові. Це не наукова праця, жалюгідна агітка, що нещадно спотворює всім відомі факти з життя ідеології та творчости Шевченка. Книжка Дмитерка — це більшовицька пропаганда російської виключности і „превосходства", це пропаганда більшовицько-фашистських ідей, що нічого спільного не має з величним образом українського поета, найбільшого і найнепримиренішого ворога російського імперіялізму, диктатури, деспотизму й неволі в усіх її формах.

Книжка Дмитерка свідчить ще й про те, в який глухий кут зайшла радянська наука, коли університети видають таку антинаукову мкулятуру.

Катерина АНТОНОВИЧ

ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ КРИЧЕВСЬКИЙ

Умер Василь Григорович, але не хочеться вірити, якось не може дійти до свідомости, що його вже нема між нами. Скромної милої людини, м'якої у відношенні до нас, своїх учнів і приятелів, але безкомпромісової і гострої, коли треба було відстоювати свої принципи, свою ідею.

Всього себе віддавав він Україні й українському мистецтву, яке розумів і знав, як мало хто, яке любив, цінував, дошукувався його джерел, брав з них основу й розвивав далі.

Він показав, яке різнородне й широке, прекрасне й багате наше мистецтво, і як багато в ньому своєрідного.

Далеко в глибину віків старався він заглянути, умів побачити й відрізнити, що було дійсно українське, а що позичено, що прийшло до нас із сходу чи з заходу (Персії, Туреччини — Франції, Італії). Він умів нам так ясно показати на орнаментах, як знайти дійсно українську основу, а де позичена і, хоч перетворена часто до непізнання, — але чужа. І як він завжди огірчувався, коли хтось з нас у своїх рисунках орнаментів брав цю чужу основу! Казав: "На що нам це чуже? Воно не наше, беріть з наших джерел, вони такі безкраю багаті, там завжди знайдете те, що вам потрібно; шукайте там, розвивайте далі."

Він привчав нас любити рідне мистецтво.

Його величезна майстерня в Києві в домі проф. Грушевського була чудовим музеєм. Прийти туди, бути там і дивитись — було такою радістю, таким щастям, а відходити звідти й попадати знов у звичайне буденне життя — так не хотілось!

І досі лишились такі незабутні спогади...

По стінах висять наші чудові старовинні килими, деякі з витканими роками. Пам'ятаю один на білому тлі, в середині вінок, а далі розкидані квіти. Цьому килиму було більш 300 років, його Василь Григорович дуже цінив і любив. Чудовий килим з гербом гетьмана Полуботка й ініціялами, багато інших старовинних килимів на синьому, сірому, рожевому тлі, різних кольорів і рисунків (наші килими барвили рослинними фарбами, тому тони зберегались чистими й не линяли, як на пізніших килимах, барвлених аніліновими фарбами). Вони були з чудовими стилізованими квітами чи геометричним, уже більш простим орнаментом. Були килими на вовняній основі, тоді вони були такі легенькі, як їх підняти.

На різьблених дерев'яних полицях і мисниках стояв старовинний український посуд різних форм, різного матеріялу й різного призначення: скло, фарфор, глина — ведмедики, вази, миски, барильця. Пам'ятаю, там був зроблений з глини наш селянський віз, запряжений парою волів круторогих, спереду сидів селянин у шапці, на возі барило на горілку. Це барило виймалось і мало затичку, яка відчинялась; це праця сільського гончаря. Все було зроблено надзвичайно живо й гарно.

На окремій полиці стояв межигірський посуд гарної зеленої барви. Цей посуд дуже любили на Україні.

ФАРБИ
і
ТАПЕТИ — (WALLPAPER)
купите найліпше в
METROPOLITAN
PAINT & WALLPAPER CO.
795 Dundas St. W. — EM. 4-6597
Toronto, Ontario
Власник: ОЛ. ОХРИМ

Фабрика в Межигір'ї вже тоді була зачинена, і він зберігався в приватних домах, як музейні речі. Неможливо описати навіть частину мистецьких цінностів, що там були. Вже минуло стільки часу, а й досі згадуєш все так ясно.

Багато старовинних образів: Христа, Матері Божої, Св. Миколая, Покрови, яку так любили в Україні. Старовинні портрети наших гетьманів, козаків, козака Мамая і ін. Висіли і власні картини В. Кричевського. Їх так багато, такі різні, такі прекрасні! Всі не вміщались, багато було складено в скринях, він їх радо показував своїм приятелям. І перед очима проходила Україна з її чудовими краєвидами, з її церквами такими мальовничими, такими прекрасними! Тут треба сказати, що Василь Григорович виписував з Англії фарби, якими малював. Він казав, що місцеві фарби недобрі, не дають чистого тону. Його картини були зроблені такими чистими прозорими барвами, були так наповнені повітрям і сонцем, що хотілося вдихнути глибоко, глибоко те чисте повітря.

Він їздив по Україні, збирав різні пам'ятки мистецтва, зарисовував, замальовував усе, що траплялось цікавого: церкви старовинні, брами, які ще де-не-де збереглися. А до першої війни цих пм'яток було багато. Він так відчував красу, так умів передати, що всі, хто дивились на його картини, теж починали бачити ту красу, яку в звичайному житті не завжди помічали, навіть проходили повз неї. Це був великий майстер. Був дуже скромний. Зрештою скромність часто відзначує великих.

Проф. мистецтва Д. Антонович ставив його дуже високо, дуже любив його картини, і в нас у залі (яка була хоч значно меншим, а теж музеєм) були його праці: прекрасний сільський ярмарок, де, між іншим, на першому пляні, лежала купа гарбузів різних кольорів, різних тонів. Вони були такі гарні, що, як у нас кажуть, „очі вбирали". В. Кричевський показав, як можна намалювати ці наші звичайні гарбузи так, що вони зробились красою. Було в нас чотири його українські церкви, такі ясні й сяючі, такі чисті й прекрасні! Всією своєю конструкцією вони стреміли в небо. Була гілочка лілових дзвіночків, які він подарував мені; вони були такі ніжні й свіжі, що, здавалось, пахли нашим степом.

Одного разу в його майстерні ми перебирали й дивились його етюди. Беру один і радісно кажу:

„О, Харків!"

Василь Григорович підходить і питає:

„Дійсно, це Харків, але як ви це пізнали?"

Тоді я ще раз подивилась на етюд уважно, щоб відповісти на питання. На ньому був ріг жовтенького домику, паркан і ліхтар, більш нічого, але все це було таке характерне для рідного Харкова, що не пізнати — було неможливо. Харків, та ще й Основа. Сам Василь Григорович спинився над цим, йому було приємно, що він так передав характер, що зразу викликало уяву нашого рідного міста. Його етюди Дніпра при сході сонця, вдень, ввечорі. Етюди Криму, який він так любив. Красу моря і гір умів відчути й передати! Українські хати, різні деталі українського будівництва, як сволоки, двері, брама і ін. Він мав багато дуже цікавих книжок про мистецтво. Він робив рисунки на обгортки книжок, рисунки для вишивання, і вже були й вишиті речі за його зразками, надзвичайно цікаво шиті шовком (так званє у нас „церковне шиття"). Була в нього збірка народніх вишивок, зроблених різними способами: вирізуванням, занизуванням, хрестиками й ін.

Тяжко уявити собі наш загальний жаль, наш біль, коли під час бомбардування Києва більшовиками в 1918 році дім Грушевського був зруйнований, і майстерня-музей з такими надзвичайними багатствами нашої культури — загинула. Сам Василь Григорович з дружиною ледве врятувались.

Нам було боляче, а що переживав він, коли загинула праця, якій він віддав усе життя, збирав з великим трудом, по різних кутках України. Загубив зразу всі свої власні праці, а в кожну працю мистець вкладає частину своєї душі.

Він дуже переживав і розумів, що цю втрату українських пам'яток ні зібрати ні поновити більш не можна! Це для нього була страшна втрата, для нього, який так любив кожну річ, кожний кусничок зібраних українських пам'яток! Все загинуло! Багато Україна понесла втрат, і це була також велика культурна втрата!

Проф. Д. Антонович все мріяв про організацію в Києві Української Академії Мистецтва. В той час там якраз зібрались видатні мистецькі сили: Бойчук Михайло, Бурачек Микола, Жук Михайло, брати Кричевські Василь і Федір, проф. Маневич, Нарбут Юрій. Все сильні майстри. У нас у домі вони збирались обговорювати плян організації Академії. В. Кричевський і М. Бойчук не хотіли спочатку входити до складу наміченних професорів Академії, тому що Академія й академічна вихова — це рутина, а вони завжди боролись проти рутини. Проф. Антонович мусив їм вияснювати, що він має на увазі таку Академію, в якій кожен професор може викладати, як він хоче і розуміє, і не обмежувати себе ніякими академічними прийнятими рамками. „Ви всі індивідуальні майстри, маєте кожен свою школу, і будете викладати так, як кожен розуміє, а вже учні самі виберуть, до якого професора записатись". Нарешті вони погодилися бути професорами Академії.

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.
Phone: JU. 7193.

Найтяжче було добитись, аби статут Академії був поставлений на порядок денний у Центральній Раді і ствердженій нею. Кілька разів його ставили й потім знімали з порядку денного, мотивуючи тим, що мають важливіші справи. Одного разу Д. Антонович прийшов з засідання Ц. Ради в повному відчаю і сказав своїй сестрі й мені: „Очевидно, ніякої Академії не буде, всі так зайняті політикою, що їм не до того. М. Грушевський одмахується руками, каже, що мають у Раді важливіші справи, інші міністри також". Тоді ми, які так добре знали всю справу й усіх професорів, і були так зацікавлені Академією, що не могли допустити навіть думки, що Академії може не бути, — рішили піти й говорити окремо з головою Ради й міністрами. Це все були наші добрі знайомі. Сестра Д. Антоновича, Анна Геркен, дуже енергійна жінка, яка завжди досягала того, за що бралась, і я, тоді молода й теж енергійна, пішли до них і просили знайти таки момент і поставити справу Академії на порядок денний. Сестра ще додала, що ми доти будемо їм за це нагадувати, доки вони таки не вирішать цю справу. Нарешті справа була вирішена позитивно, може, і не в наслідок наших старань, але ми були щасливі.

Дуже помиляються ті, що приписують ініціятиву відкриття Академії М. Грушевському чи І. Стешенку (як у числі 39 „Свободи", недільне видання, у статті В. С. п. з. „Українська Академія Мистецтва"). Ініціятива відкриття належала проф. мистецтва Д. Антоновичу. Воно і зрозуміло, тоді дійсно кипіло політичне життя, бо будувалась Самостійна Українська Республіка, і політикам було не до того.

У Д. Антоновича і професорів новоорганізованої Академії був плян урочистого відкриття Академії виставкою праць професорів. Вибрались речі на виставку, щоб вона якнайліпше презентувала професорські сили і якнайкраще показала наше мистецтво.

22 листопада 1917, на першому поверсі будинку Центральної Ради у великих ясних кімнатах була урочисто відкрита виставка. Вона мала великий успіх у київського громадянства, яке побачило перший раз виставку українського мистецтва в творах ліпших тогочасних мистців. Там були і речі Василя Григоровича Кричевського, який був обраний першим ректором Академії.

До Академії записалось багато студентів; можна було записатись до двох майстерень. Бути студентом майстерні Василя Григоровича — було дуже цікаво. Він багато показував і розказував нам, пояснював, як треба підходити до розуміння орнаменту, і як тоді найбільш тяжкий і заплутаний орнамент робився зрозумілим, простим і легким для виконання. У нього була своя теорія гармонії ліній. Нам він казав: „Ви спочатку подумайте, потім робіть і дайте волю руці, тоді ви побачите, що і ваша рука буде думати. Попробуйте, побачите, що з того вийде". Дійсно, ми бачили, що український орнамент може укладатись в незвичайно цікаві форми.

Василь Григорович мав завжди багато праці; в той час видавалось багато книжок, які він прикрашав гарним, йому одному властивим орнаментом. Він зробив Герб Української Народньої Республіки, печатку УНР, гроші (2 гривни).

Багато було його архітектурних проєктів, по яким збудовано в Харкові й інших містах України будинки. Найславніший у Полтаві дім Губерніяльного Земства в українському стилі (здається, також згинув під час останньої війни). Працював як театральний декоратор у театрі М. Садовського, потім у Державному. Ніколи він не був без праці! Потім при більшовиках, в одній кімнаті, де крім нього була ціла родина, він сидів за столом і малював, не звертаючи ні на що уваги. Далі при більшовиках він працював у кіно. Його фільми ми бачили в Празі; в них почувалась сильна індивідуальність, прекрасна постановка, до деталів витримана в українському стилі. Це були серйозні й гарні українські фільми (які, ясно, не називались українськими, а „русскими"): „Тарас Шевченко", „Тарас Трясило". Були й інші, як „Сорочинський Ярмарок", „Назар Стодоля", „Кармелюк", але ми їх не бачили.

Не дивлячись на те, що мав від СРСР титул заслуженого діяча мистецтва, він всеж виїхав на еміграцію з любимої України під час другої війни.

Останній раз ми бачили його в Празі. Він прийшов до нас, і так приємно було побачити знову вже посивілого, але такого як і раніше милого, м'якого, лагідного професора Василя Кричевського. Зустрілись, як з рідним. І це була наша остання зустріч. Потім він поїхав до Каракасу, у Венецуелі.

Тут у Канаді маємо дві його картини; на жаль, тих, що були в нас у Києві, вивезти не вдалось.

Хай буде легкою йому чужа земля! А ми, вдячні учні, які ще зостались в живих, завжди будемо його згадувати гарно й тепло. Завжди він буде перед нами стояти світлом і показувати шлях до розуміння українського мистецтва і праці для України.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Вельмишановний Пане Редакторе!

Проф. Ю. Шерех помістив у ч. 37 "Н. Д." інтересну "Велику статтю про малий вірш". Шановний автор, обговоривши вірш О. Зуєвського "Цей звід — це дерево...", назвав його **справжньою, чистою й абсолютною** поезією, першим криком новонародженої поетичної творчости, що може стати серед українців адекватним типом сучасної поезії Заходу. Мені здається, що при тій нагоді він досить скептично висловився про громадянську лірику О. Олеся, про "консерваційну" поезію неокласиків і, взагалі, про всю нашу поетичну творчість, яка, мовляв, уже з моментом свого народження стає автоматично немодною й архівною.

НЕ ПОСИЛАЙТЕ ЛІКІВ ДО ЕВРОПИ
поки не напишете по наш новий цінник. Пишіть за новим нашим цінником на 1953 рік, який вже готовий.
Наші ціни є далеко нижчі від усіх інших в Канаді!
RIMIFON — $2.10 за 100
STREPTOMYCIN — 50 ц. за грам
Посилаємо з Европи до всіх країн світа а навіть до країн поза залізну заслону. Пошгові кошта вчислено.
STARKMAN CHEMISTS
163 Bloor St. West Toronto, Ont.

Шукаючих власних шляхів української сучасно поезії, рівнобіжних до шляхів Европи, проф. Шерех указав пальцем на одинокий віршик О. Зуєвського і виказав, у чому полягає його абсолютна поетичність: її майже не можна зрозуміти (це про читача), її зовсім не можна пояснити (це про критика) і її ніяк не можна перекласти, одне слово — вона недоступна. Я зовсім не маю наміру вступати в дискусію і про щонебудь сперечаттись. Я хотів би лише від імени читача зробити дальші висновки. Насамперед запит: скільки серед нас є тих читачів, що можуть заризикувати "розмову з поетом тією самою мовою", зрозуміти (чи відчути) флюктуаційну поезію Зуєвського і, можливо, інших поетів, якщо такі знайдуться? Думаю, що тих читачів можна буде порахувати на пальцях, не згадуючи про те, що кождий з них по-інакшому буде сприймати поезію. Не беруся відповідати, хто тому винен, автор чи читачі, але це факт, що Зуєвс'кий, власне, не матиме для кого писати такі поезії! Ми виховані на творчості Шевченка, Франка, Лесі Українки і ін., власне на їх означальній поезії, і наша розмова з тими авторами полягає в тому, що ті самі почуття, які породили їх твори, регенеруються і в нас завдяки відповідним засобам поетичного вислову. Їх поезія захоплює нас патріотично-національними і суспільно-громадськими мотивами, вона служить величній ідеї, а навіть їх інтимна лірика нам доступна. в загальному зрозуміла і тому близька. Думаю, що означальність їх поезі в конфронтації з сучасним модернізмом не дискваліфікує їх, і геніяльний Шевченко чи Франко ще цілі століття будуть живі, актуальні, діючі автори і не скоро перейдуть до поетичного архіву. Зате неодин модерністичний напрямок поезії Заходу збанкротував і ще не відомо, що буде з теперішніми. Не без значення може бути й те, що мій знайомий (один з багатьох читачів), якому не вистачило знання літератури. поезії, чуття й терпцю зрозуміти обговорюваний вірш Зуєвського, сказав: "Яке мені діло до того, що находить автор у своїй душі і які в нього асосіяції про весну й про рідний дім! Це його особиста справа!" Оце, власне. й морока з тією понадмодерною поезією. Люди привикли до того, що в природі і в житті все має своє призначення, мету і глузд, і такими очима дивляться й на поезію. Вони допитуються, яку мету переслідує поезія, що її не можна зрозуміти ні пояснити. Хай би навіть було й так, що вона існує сама для себе, чи сама собою, то тоді поети повинні б її писати хіба **самі для себе** і складати в своїх столиках. Я певний, що тих людей, які в силі зрозуміти чи старатись збагнути переливно-мінливу поезію модерніста-флюктуаціоніста, доступити духової з ним споріднености і мати бажання розв'язувати синтаксично-мовні шаради. майже не найти.

Оце й основне питання, яке ставлю авторам, видавцям, критикам і собі: яка користь з цієї поезії? Де її шукати? Порадьте!

Прошу приняти вислів моєї до Вас пошани

Ростислав Боркович, Чікаго, США.

БРОНХІТ

"Час від часу почуваю себе погано, особливо в холодну погоду, від астми та бронхіту", — пише п. Д. Лавін Нельвіль, Онт. "Деякі харчі і навіть порох викликають напад хвороби. Я починаю чхати, задихатися, намагаючись дихнути, а потім нападає дошкульний кашель. Моїм щастям було спробувати RAZ-MAH. Коли я вживаю Raz-Mah, то я певен скорої полегші від чхання, задишки та кашлю!"

Дозвольте RAZ-MAH-ові зменшити ваш кашель та бронхіт. Так само й від астми та сінное лихоманки, купіть RAZ-MAH в аптиці за 65 ц, $1.35.

R-60

"ХАЙ Я ПОМОЖУ ВАМ" —

говорить п. Й. Ґ. Теплетон до всіх, що терплять на

РЕВМАТИЧНІ ТА АРТРЕТИЧНІ БОЛІ

Протягом останніх 45 літ тисячі людей здобули полегшу від болів тому, що T-R-C дає так часто такі добрі наслідки, що він сьогодні є найпоширенішим у продажу ліком у Канаді проти артретизму, ревматизму, невралгії та ломбего. Дозвольте ними допомогти вам. Купіть пуделко за 65 ц. або за $1.35 в аптиці ще сьогодні.

T-868

ВИШЛЕМО ВАМ БЕЗПЛАТНО

НАШ ВЕЛИКИЙ І НАЙКРАЩИЙ КАТАЛОГ НАСІНЬ НА 1953 рік

148 ілюстрованих сторінок, 20 колірових,

найбільшого канадійського підприємства для вирощування насіння й кущів що полагоджує замовлення поштою. Будете вдоволені з тієї вартісної кижки. Вона описує 2000 родів овочів і квітів для Вашого городу, а зокрема схрещені помідори, огірки, цибулю, синьолистий арктичний живопліт, насіння й кущики рожі, багатолистий пахучий горошок, серія червоних дельфіній, карлуваті овочеві деревця, яблуні, нові штучні погної, карлувата городина для малих городів, всяка інша городина найкращої якости, квітів, насіння, кущі — доставляємо, щоб у 1953 р. Ваш огород був найкращим. Пишіть сьогодні.

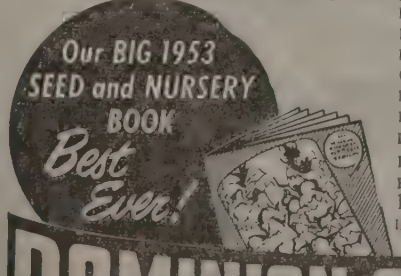

DOMINION SEED HOUSE

GEORGETOWN . . . ONTARIO

TINY TIM

МАЛЕНЬКИЙ ТОМЧИК

Кімнатні помідори

Надаються до вазонків, скриньок і горівають рано. Тільки 8 цалів завишки — Родять багато ясно-червоних овочів, розміром на 1 цаль. Хоч кущики помідорів невеликі, але їх знамениті овочі дозрівають швидше від інших і не такі дорогі, як ввезені помідори. Надаються також для прикраси городу. **Пачка — 20ц. (½унції — 75ц.) з оплатою.**

ДАРОМ

Великий каталог насіння й кущів на 1953 р. — Найкращий з усіх.

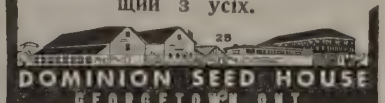

DOMINION SEED HOUSE

GEORGETOWN, ONT.

Вельмишановний Пане Редакторе!

Мабуть треба мати чимало відваги звичайному читачеві, або, інакше кажучи, споживачеві тієї продукції, що її виробляють письменники та поети, для того щоби втрутитися в їхні словесні перестрілки.

Та я набрався такої відваги. Я не є критик, ані літератор, а отакий собі звичайний читач, а тому не беруся аналізувати будьякого конкретного поетичного твору. Та на висловлення своєї думки мене спокусила "Велика стаття про малий вірш", проф. Ю. Шереха в „Н. Д.", ч. 37, за 1953 рік.

Я дуже шаную автора вищезгаданої статті, як одного з найвизначніших літературних критиків на еміграції, залюбки й уважно перечитую його статті, бо цікавлюся розвитком української літератури та його думками щодо цього.

Та все ж таки, читач не може завжди триматися лише думки критика. а мусить мати й свій погляд на той чи інший твір. Інша річ, що критик допомагає читачеві детальніше зрозуміти твір, бо він є фахівець своєї справи, який, мабуть, більше заглиблюється в художню сторону твору ніж у його зміст.

І от під руку критика потрапив такий вірш, змісту якого критик чомусь не пояснив.

Я маю на увазі якраз "Цей звід — це дерево", О. Зуєвського.

Шан. автор статті назвав цю поезію чистою, **абсолютною.** Чи не забагато це? Мені здається, що жоден поет у світі не досягнув абсолютної поезії, хочби як до неї не наближався. Пишайтеся, шановний авторе, згаданої поезії! Ви досягнули абсолютного! А решта поетів нехай рівняються по цій поезії, бо вона є абсолютна, і не шукають нічого новішого, бо вищого не досягнуть.

Нехай це буде й поезія. Але для кого вона призначена? Хто може зрозуміти її? Признаюся, що я не зрозумів її, прочитавши навіть кілька разів.

Мало сказати: „В поезії Зуєвського сказане все те, що в ній має бути сказане". Але що саме сказане? Може не дійти до читача поезія, або може не задовольнити естетичних почуттів читача, бо він більше любить якісь інші жанри чи образи, але **зміст поезії читач повинен розуміти.** Незаперечним є, що поезії не можна перекласти чи висловити прозою, бо між прозою й по-

GERANIUMS

ПЕЛАРГОНІЯ
18 родів — 25ц.

Хто зацікавлений у прикрашенні хати, квітами, нехай купить пачечку або дві насіння пеларгонії. Ми маємо ріжнокольорову мішанку: блискуче червоного, полум'яночервоного, цеглястого, мішаного, білого. Квіти швидко ростуть і часто вже цвітуть за 90 днів по висіві. Пачка — 25 ц., дві — 45 ц. з пересилкою. Посійте їх негайно, спеціяльна оферта: 1 пачечка, як вище, і 5 пачечок з довільного вибору в різних кольорах, **вартости $1.25 за 65 ц. з пересилкою.**

ДАРОМ
великий цінник насіння й кущів на 1953 рік.

DOMINION SEED HOUSE
GEORGETOWN, ONT.

Люди Кажуть:

"СПОЧИВАТИ НА ЛАВРАХ — ТЕ САМЕ, ЩО ЙТИ НАЗАД".

Життя є безупинним змаганням, отже годі спочивати на здобутках минулого. Затямте: Як Ви людям, так люди Вам.

O'Keefe's

OLD VIENNA

BREWERY LTD.

єзією існує часто невловима межа, при переступленні якої поезія зникає й появляється проза, так як, сказати б, при хемічній реакції дана речовина зникає, а появляється зовсім інша, з іншими властивостями. Та це зовсім не означає, що поетичного твору не можна пояснити прозою. А тут, виходить, не можна пояснити, бо поет і читач "говорять різними мовами". Може й так, якщо мовою будемо називати якийсь сумбур скиданих докупи слів, без усякого порядку (я вже не говорю за закон чи правило, бо дана поезія не відповідає ніяким синтаксичним вимогам).

І от нехай читач спробує поритися в цій купі слів для того, щоб упорядкувати їх і зліпити з них сяку-таку думку. Декому вдасться, але.. скільки читачів — стільки й думок.

Та чомусь, значна частина наших поетів намагаються творити подібні поезії. І це створює таке враження, ніби наші поети намагаються не наблизитися до читача, а віддалитися від нього, відлетіти й пурхати метеликом десь на висоті.

Мимоволі напрошується те саме питання: То для кого ж тоді пишуть поети? Хіба для самих критиків? Але це було б абсурдом. Я є далекий від тієї думки, щоб наші поети верталися до старих форм, чи тупцювалися на одному місці, але в пошукуванні чогось нового не слід втрачати й контакту з читачем. Бо, який буде контакт між поетом і читачем. коли читач поета не розуміє. Отже, поет повинен прислухатися й до голосу читача й з затаєним подихом стежити, як діє гіпноз його поезії на спрямований ним об'єкт. А він мусить діяти, бо інакше він нічого не вартий.

Т. Хохітва, Торонто.

З НОВИХ ВИДАНЬ

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОСЛАВНИЙ КАЛЕНДАР НА 1953 р., річник третій, видання Української Православної Церкви в США, обкладинка проф. д-ра В. І. Кричевського, "екслібріс" — М. Бутовича, стор. 160 (великого формату), в т. ч. тексту 128 стор., а решта — оголошення.

Це, мабуть, чи не найкраще технічно й змістовно зроблений наш календар-альманах по цей бік залізної заслони. Він виданий на гарному папері, багато гарних історичних ілюстрацій, цілий ряд змістовних статтей. У ньому майже відсутні дешеві пропаґандивні матеріяли. Єдиною плямою цього видання є вірші, які за винятком одного-двох не варт доброго слова і просто дивуєшся. як вони тут опинились. Хіба що "для годиться"...

КАЛЕНДАР НА 1953 р. т-ва "Просвіта", Буенос Айрес, 160 стор. (разом з оголошеннями), обкладинка В. Каплуна. В літературній частині цього альманаху заслуговують на увагу твори А. Галана, Ю. Тиса. Дуже примітивні вірші, які псують календар. Невдалі фота — примітивні за змістом і дуже погано виконані.

КАЛЕНДАР-АЛЬМАНАХ, 1953 р., т-ва „Відродження", Буенос Айрес, Аргентина. Ввокольорова обкладинка І. Денисенка, стор. 160, в т. ч. тексту 148.

Зміст цього календаря-альманаха, як і попередніх років, цікавий і свіжий. Особливо цікаві спогади В. Старого та Ю. Мовчана про Миколу Хвильового, спогад - оповідання О. Запорожця та інше. З статтей цікаві „Люди глибоких меж" — Уласа Самчука та цілий ряд інших. „Вузьке місце" цього альманаху, як і двох згаданих вище, — поезії. Нас дивує така нехіть до справжньої поезії в альманахах і бажання конче заступити її своїм одним „придворним поетом", який пише 5-6 віршів в одному календарі.

„НАША КУЛЬТУРА", ч. 3 (180) за січень 1953 р. І. Р.: Нещасливий гетьман. — Д-р С. Парамонов: Агатангел Кримський (спогади). — Яр Славутич: З книги „Маєстат". — † Іларіон: Привіт до всієї Канади. — Онезький: Про релігію в СССР. — С. Черкасенко: Українським робітникам. — М. Зощенко: Злодії. — І. О.: Наші рокові свята. — І. О.: Викуп первородного сина у гебреїв. — Чин благолсовення й освячення свічок на Стрітення. — Церковна хроніка. — Хроніка українського культурного життя. — Читачі про „Нашу Культуру" й її видання. — Нові книжки.

Річна передплата $2.50. Окреме число 25 центів. Адреса:

"Nasha Kultura",
101 Cathedral Ave., Winnipeg, Man., Canada.

З. Дончук, ЧОРНІ ДНІ, оповідання, стор. 140, в-во „Перемога", Буенос Айрес 1952, обкладинка В. Каплуна.

Це серія нотаток з часів передвоєнних років в Україні, війни й німецької окупації України. Книжка написана легко, доступною мовою, отже, цілком надається і для масового читача.

Calvert's

ч. 5 із серії

Це одна з серії статтей, спеціяльно написаних для новоканадійців.

ЯКА ВЛАДА КАНАДИ

Канада є федеративною державою з парляментарною системою правління. Писаною конституцією є Британський Північно-Американський Акт. Цей Акт визначує поділ влади між федеральним і провінціональним урядами.

Приватна власність і громадянські права, здоровя, освіта й муніципальні інституції належать до провінцій. Справи, що дотикають краю як цілости, такі як оборона, промисл і торгівля, банковість і т. д., підчинені федеральному урядові.

Парлямент складається з виборної палати послів і номінованого сенату. Членів палати послів вибирають у 262 виборчих округах віповідно до числа населення, не довше як на пять років.

Уряд формує партія, що здобула найбільше число місць у палаті послів. Провідник стає премієром і добирає собі екзекутиву, або кабінет міністрів, зпоміж своїх прихильників у парляменті.

Сенат складається з 96 членів, яких рада міністрів іменує на ціле життя. Назначення відбувається на регіональній основі. Законодавство вимагає одобрення палати послів і сенату.

Провінціональні законодавчі палати діють у подібний спосіб, як парлямент. За винятком Квебеку, який має іменовану Виконавчу Раду, вони мають тільки одну, виборну палату. Муніципальні уряди в Канаді є під управою міських або містечкових рад під проводом мейорів або рівів.

Приймаємо радо ваші завваги й суґестії для дальших статтей, коли їх перешлете до Келверт Гавс через Редактора вашого часопису.

НА ДРУГИЙ МІСЯЦЬ — РОБІТНИЦТВО І ЮНІ

Calvert DISTILLERS LTD.
AMHERSTBURG, ONTARIO

Canada Welcomes You into the Canadian Family

SOME NECESSARY STEPS TO CITIZENSHIP

1. File a declaration of intention to become a Canadian citizen. This may be done any time after landing but must be done at least one year before the petition for citizenship is filed.

2. File an application for citizenship. This may be done after five years' residence in Canada.

3. Learn either French or English, Canada's two official languages and become familiar with Canada's history and form of government so that you will be sure to qualify for citizenship when you appear in court to be examined.

To fully enjoy the rights and privileges which may be yours in Canada, plan now to become a Canadian citizen. If you are 18 years of age or more and if you are a landed immigrant you may take the first step now.

When you become a Canadian citizen you cease to be an alien. You travel on a Canadian passport. You share in government and have the right to vote and be a candidate for public office.

You can secure full information about becoming a Canadian citizen by filling out the coupon below and sending it to the Citizenship Branch, Department of Citizenship and Immigration, Ottawa.

DEPARTMENT OF CITIZENSHIP — AND — IMMIGRATION

Hon. Walter E. Harris
Minister

Laval Fortier
Deputy Minister

Citizenship Branch,
Department of Citizenship and Immigration,
Ottawa.

Please send me the booklet on the steps to Canadian citizenship.

Name.....

Address.....

L 347

НОВОПРИБУЛІ!

ЦІ УСЛУГИ ДЛЯ ВАС

Майже в усіх містах і містечках Канади існують установи, організовані канадійським громадянством, які поставили собі за ціль допомогати новоприбулим уладити себе в цій країні. Інколи цією допомогою займаються групи охотників або церковні організації; то знову можуть вам стати в пригоді лекції громадянства й мови, на яких маєте нагоду вивчити французьку або англійську мову й довідатися дещо про історію і географію Канади та побудову її Уряду.

Ви дістанете допомогу теж від службовців Міністерства Громадянства й Імігрaції або Державного Уряду Праці, які радо служитимуть Вам вказівками відносно Вашого влаштування в Канаді й порадять Вам, як треба складати прохання для уможливлення приїзду зі старого Краю Вашим рідним.

Незалежно від Вашого місця побуту в Канаді, старайтеся дістати адреси цих допомогових установ.

СТАРАЙТЕСЯ НАБУТИ КАНАДІЙСЬКЕ ГРОМАДЯНСТВО

Якщо Ви приїхали сюди як імігрант, і якщо Вам сповнилося 18 років життя, Ви можете вже тепер поробити перші кроки для того щоб стати канадійським громадянином!

Заповніть купон який знаходиться тут внизу, а Вам пришлють інформаційну брошуру:

DEPARTMENT
OF CITIZENSHIP
— AND —
IMMIGRATION

Hon. Walter E. Harris, Minister
Laval Fortier, Deputy Minister

Citizenship Branch,
Department of Citizenship and
Immigration, Ottawa.

Please send me the booklet on the steps to Canadian citizenship.

Name .....

Address .....

L 247

НАЙКРАЩІ РЕЧІ І ПО НАЙНИЖЧИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

G. Luk's Electrical Appliance Company

Маємо великий вибір електричних й газових кухонь (Мофет стов), холодильників, пральних машин, машин до чищення підлог та килимів, радіоапаратів, диванів (честерфілди), п'яно-акордіони та інше.

ГАРАНТУЄМО: НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ГАРНУ ОБСЛУГУ ТА ДОБРУ ЯКІСТЬ КУПЛЕНИХ У НАС РЕЧЕЙ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.
— Телефон: WA 9228

КУПУЙТЕ! ПРОДАВАЙТЕ!

Доми, підприємства і всякі інші нерухомості за посередництвом найбільшого в Онтаріо українського бюра посередництва

R TESLIA — Real Estate

Бюра в Торонті:

1. 863 Bloor Str. W.
   Tel. KE. 9459
2. 575 Queen Str. W.
   Tel. WA. 2646

Бюро в Гамільтоні:

1294 King Str. East,
(Ріг Майн)
Tel. 93559

Проводимо асекурацію від вогню, асекурацію авт тощо.

Обслуга чесна, скора, фахова!

НАЙКРАЩА НАГОДА В ТОРОНТІ ЗРОБИТИ ЗАКУП ВАРТІСНИХ ФУТЕР.

Не тримаємо футер на другий сезон.. Ось ціни на цій випродажі. Користайте з цих знижок!

	WERE	NOW
FUR JACKETS	$ 99.00	$ 49.00
Russian SQUIRREL CAPES	175.00	79.00
ELECTRIC SEAL (Dyed Rabbit)	189.00	95.00
GREY PERSIAN LAMB (Sides)	249.00	125.00
BROWN PERSIAN LAMB (Paws)	299.00	149.00
MOUTON (Processed Lamb)	269.00	135.00
RACCOON (Blended)	349.00	175.00
MUSKRAT (Blended)	395.00	195.00
PERSIAN LAMB (Dyed Black)	450.00	225.00

- Два роки гарантії.
- Позамісцеві, відвідайте нас перед закупом.
- Відчинено щодня до 9 вечора.
- 4 можливості купна: готівка, бюджет, відложення, кредит.

Reliable Fur Co.
MANUFACTURING FURRIERS
568 Queen W. WA. 2341
(at Bathurst)

ГАРНІ Й ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio Furniture & Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холодильників, пральних машин та інших господарських речей.

МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ ОБСЛУГУ.

Наша адреса: 1529 Dupont St. Toronto, Ont. Телефон: LL 0175